

Post-sovjetiska demokratier i Baltikum

Etniska minoriteters medborgarskap och dess påverkan på
demokratisk stabilitet i Lettland och Litauen

Andreas Holmberg
Niklas Korva

Luleå tekniska universitet

D- uppsats

Samhällskunskap

Institutionen för Industriell ekonomi och samhällsvetenskap

Avdelningen för Samhällsvetenskap

Sammanfattning

Sovjetunionens fall kom att leda till mycket snabba förändringar i Central- och Östeuropa. Den demokratiska utvecklingen som tagit århundraden i Västeuropa skulle nu genomföras på några år. De nya stater som uppstod eller snarare återuppstod gjorde att etniciteter splittrades eller isolerades i de nya staterna. Dessa stater fick därigenom en stor andel rysktalande minoriteter, vilket gjorde att en ny etnopolitisk situation växte fram. Begrepp som medborgarskap och etnicitet torde därigenom ha fått en ökad betydelse för den politiska kulturen och därigenom för stabiliteten i dessa länder.

Syftet med uppsatsen är att undersöka sambandet mellan etniska minoriteters medborgarskap och politisk samt demokratisk stabilitet genom att göra en fokuserande jämförelse mellan Lettland och Litauen. Uppsatsen avgränsades till de två länderna och de faktorer som vi valt att applicera i vår undersökningsmodell.

Analysen visar att ju fler tydliga etniciteter länderna har, desto mer splittrad och fragmenterad har politiken blivit. Trots att politiken är splittrad och instabil verkar den dock fortfarande inom de demokratiska ramar som satts av ländernas konstitutioner. Om vi applicerar Dahls demokratiska teori på situationen i de båda länderna ser vi att trots att politiken blir mer instabil så stärks demokratin. Enligt Dahls kriterier beror detta på att fler effektivt deltar i politiken, fler har lika rösträtt vid det slutliga avgörandet samt att vi får ett mer allomfattande medborgarskap. Vi kan därför dra slutsatsen att etniciteternas rätt till medborgarskap inverkar på den politiska stabiliteten genom att den påverkar hur många tydliga konfliktdimensioner som finns inom politiken. Den demokratiska stabiliteten påverkas, enligt vår undersökning, negativt när det tillkommer fler nedärvda politiska viljor. Det gör det svårt att anpassa den institutionella utvecklingen så att den följer alla parter politiska kultur.

Innehållsförteckning

1.	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställningar.....	2
1.2	Avgränsningar.....	2
1.3	Metod	2
1.4	Källkritisk diskussion	3
1.5	Disposition.....	5
2.	Teoretisk referensram	6
3.	Forskningsmodell och undersökningsfaktorer	13
3.1	Medborgarskap	14
3.2	Etnicitet	14
3.3	Demokrati	14
4.	Historisk resumé	
4.1	Lettland	15
4.2	Litauen	16
5.	Medborgarskap	18
5.1	Lettland	18
5.2	Litauen	19
6.	Etnicitet	20
6.1	Etnicitet och individuellt medborgarskap	
6.1.1	Lettland	20
6.1.2	Litauen	21
6.2	Politisk kultur	
6.2.1	Lettland	24
6.2.2	Litauen	24
7.	Demokrati	26
7.1	Stabilitet och korruption	
7.1.1	Lettland	26
7.1.2	Litauen	28
7.2	Institutionell utveckling	
7.2.1	Lettland	29
7.2.2	Litauen	31
8.	Slutsatser	32
9.	Avslutande diskussion	35
	Källförteckning	
	Litteratur	36
	Internet	37

1. Inledning

I böckerna *Culture shift in advanced industrial society* (1990) och *Modernization, Cultural change and Democracy: The human development sequence* (2005) beskriver Ronald Inglehart att politisk kultur är en betydande faktor för existensen eller framgången för demokratin i ett land. Enligt hans slutsatser kan två olika länder, vars demokratiska helhet bygger på helt skilda kulturella, historiska och institutionella grunder, bygga och anpassa sina institutioner utifrån sin speciella och unika politiska kultur. Politisk kultur kan beskrivas som medborgares politiska värderingar, som via politisk socialisation har formats genom historien till vad den är idag. Utvecklingen av den politiska kulturen är alltså av betydelse om en demokrati skall överleva och bli stabil.

Den politiska kulturen förändras i regel långsamt men det finns undantag, kommunismens fall och Sovjetunionens upplösning ledde till mycket snabba förändringar i Central- och Östeuropa. Demokratiska förändringar som tagit århundraden i Västeuropa skulle nu appliceras och genomföras på mycket kort tid. De nya stater som uppstod eller återuppstod gjorde att etniciteter splittrades eller isolerades i de nya staterna, vilket gjorde att en ny etnopolitisk situation växte fram. De baltiska staterna har genom historien varit Öst- och Centraleuropas, likväl som Sovjets, fönster mot väst. Alla de tre post-sovjetiska baltiska staterna har jobbat hårt för att bl.a. uppfylla EU:s medlemskapskriterier, för att på så sätt kunna bli medlemmar i en mer ekonomisk gynnsam sektor. Etnopolitiken har spelat en central roll i strävan att nå dessa mål (Aarebrot & Knutsen, 2000). Medborgarskapet och den etniska splittringen inom dessa länder borde därför ha fått en ökad betydelse för den politiska kulturen och därigenom för stabiliteten i dessa länder.

Ämnet ger en inblick i hur olika etniciteters möjlighet och rätt till medborgarskap påverkar den politiska stabiliteten samt det demokratiska styrelseskickets stabilitet. Ämnet visar också hur post-sovjetiska stater har klarat övergången från ett totalitärt styre till ett demokratiskt och tacklat de problem som uppstått på vägen.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att utreda sambandet mellan etniska minoriteters medborgarskap och demokratisk stabilitet i Lettland och Litauen. Syftet mynnar ut i följande frågeställningar:

- Vilka kriterier måste uppfyllas för att erhålla medborgarskap i respektive land?
- Hur påverkas den demokratiska stabiliteten och den institutionella utvecklingen av den politiska kulturen?
- Hur påverkar minoriteternas medborgarskap den demokratiska stabiliteten samt den institutionella utvecklingen?

1.2 Avgränsningar

Den första avgränsningen utgörs av de två länderna vi valt att jämföra och den andra avgränsningen utgörs av de olika faktorerna vi kommer att applicera på länderna.

Den här uppsatsen är en fördjupning av vår C-uppsats i samhällskunskap och följer samma ramverk som den. I uppsatsen, som har titeln *Demokratier i Sovjetunionens spillror: politisk socialisation, institutionell utveckling och etnicitet i Estland och Ryssland*¹, undersökte vi de institutionella faktorernas anpassning efter folkets fortgående socialisation och hur det i sin tur påverkade ett lands stabilitet. De länder vi valde att jämföra var Estland och Ryssland. Vår modell visade att Estland blivit en stabil demokrati p.g.a. att landet har en dominerande etnicitet. Det var därför lätt för de styrande att genomföra institutionella reformer som följde folkets politiska socialisationsprocess. Ryssland består däremot av en mängd olika etniciteter och flera olika nedärvda politiska viljor. Det gör det svårt att anpassa landets institutioner, istället uppkommer det konfrontationer mellan de olika politiska socialisationerna som i sin tur skapar en politisk och demokratisk instabilitet. Vi drog därför slutsatsen att en intressant fortsatt forskning på C-uppsatsen skulle vara att jämföra två andra f.d. sovjetstyrda stater där det ena landet är mer homogent (Litauen) och det andra består av flera olika etniciteter (Lettland), för att se hur det påverkar stabiliteten. Hur pass homogent ett land är borde kunna styras genom olika medborgarskapslagar och strategier, dessa har i sin tur utformats genom medborgarnas politiska kultur och därav ämnesvalet för denna uppsats.

1.3 Metod

Vid komparation mellan två länder, med relativt få variabler, är den fokuserande jämförande metoden att föredra. Det är en empirisk metod som visar på en skillnad mellan de olika variablernas utfall. Det är en brett dimensionerad och generell metod, inte en specialiserad och avsmalnad teknik (Lijphart 1971, s. 683). Den fokuserande komparativa metoden är även känslig för den historiska

¹ <http://epubl.ltu.se/1402-1773/2008/035/>

dimensionen av ett fall (Hauge m.fl. 2000, s. 549). Det gör att det är lättare att dra mer djupgående analyser, samtidigt som metoden ger viss generaliserbarhet. Vid komparation mellan nationella politiska system är antalet variabler oftast många och fallen få (Lijphart 1971, s. 684-685), därför lämpar sig komparativ metod för vår uppsats.

Fallen för en fokuserande jämförelse bör väljas efter ämnesmässiga och praktiska riktlinjer eller för att de är intressanta fall i sig. Den metodologiska faktorn är inte avgörande i valet av fall, de två strategier som finns är att antingen välja länder som är olika (mest-likaupplägg) eller lika (mest-olikaupplägg) (Hauge m.fl. 2000, s. 549). Mest-likaupplägget används när forskaren vill visa på vissa variabler som kan förklara skillnaderna mellan två till synes lika länder. Mest-olikaupplägget används när forskaren vill synliggöra likheter mellan två länder som förefaller vara olika (Ibid., 550). Undersökningen bör fokuseras på fall som kan kompareras, d.v.s. fall som är lika till ytan (Ibid., 686-687). Det största hotet mot metoden är att få ett för stort antal variabler, det gör att relationer mellan fallen blir svårupptäcka. Komparationen bör därför i första hand koncentreras till nyckelvariabler (Hauge m.fl. 2000, s. 690). Både Lettland (Bottolfs, 2000, s. 77) och Litauen (Landemoen, 2000, s. 108-109) räknas idag som demokratier. Vi kan därför redan i detta skeende av forskningsprocessen konstatera att mest-likaupplägget är mest lämpat för vår utgångspunkt.

När Lijphart använder begreppet variabel kommer vi istället att använda begreppet faktor, eftersom vi metodologiskt inte vill binda oss helt till den fokuserande jämförelsen. Genom att använda begreppet faktor istället för variabel tar vi ett steg från de kausala termerna, som kräver ett mycket tydligare orsakssamband och därigenom en betydligt större frågeställning och ett mer omfattande material. Detta skall dock inte tolkas som att uppsatsen är otillförlitlig utan som en anpassning till de förutsättningar vi har för vår tolkning av materialet, eftersom det finns en mängd faktorer som vi inte har utrymme att ta med i vår undersökning.

1.4 Källkritisk diskussion

Vi kommer här att presentera våra huvudkällor, det är dessa som till stor del ligger till grund för denna uppsats.

Den fokuserande jämförande metod som vi har använt i uppsatsen är den som professor Arjend Lijphart beskriver i artikeln *Comparative politics and the Comparative Method*. Den finns publicerad i American Political Science Association årsskrift *The American Political Science Review*, nummer 3, volym 65. (s. 682-693). I artikeln för Lijphart ett resonemang om den fokuserande jämförande metodens för- och nackdelar, dess svagheter och styrkor samt om dess

applicerbarhet på olika fall. Lijphart är en mycket känd, uppskattad och prisbelönad professor i statsvetenskap vid University of California i San Diego, USA. Hans i många fall banbrytande forskning som pågått sedan 1960-talet är inriktad på jämförande politik, val och valsystem, demokratiska institutioner och etnicitet. Lijphart har skrivit över ett dussin böcker inom de ovan nämnda områdena. Han är bl.a. upphovsman till den s.k. konsensusdemokratin, som innebär att etniskt splittrade samhällen kan stabiliseras genom att den utövande makten delas och regeringen bildas utifrån större koalitioner.

Frank Aarebrot tillsammans med Terje Knutsen är redaktörer för boken *Politics and Citizenship on the Eastern Baltic Seaboard: The Structuring of Democratic Politics from North-West Russia to Poland* (2000). Aarebrot är professor i statsvetenskap vid institutionen för jämförande politik vid universitetet i Bergen och Knutsen är universitetslektor vid densamma. Han har skrivit flertalet böcker och artiklar om de politiska förändringarna i Östeuropa. Avsnitten om Lettland är författade av Heidi Södergren och Heidi Bottolfs. Per Landemoen och Anne Hushagen har skrivit avsnitten om Litauen. Alla författarna jobbade vid tiden för bokens publicering vid institutionen för jämförande politik vid universitetet i Bergen. Boken behandlar alla f.d. sovjetstaternas demokrati, statsskick och utveckling på en mängd olika nivåer. Boken är både översiktlig och djupgående, den är skriven utifrån ett objektiva och vetenskapligt förhållningssätt.

Professor Ole Nørgaard har tillsammans med forskarkollegorna Dan Hindsgaul, Lars Johannsen och Helle Willumsen vid Århus Universitetet skrivit boken *The Baltic States after Independence* (1996). Boken behandlar i stort sett samma skeenden som Aarebrot & Knutsens, men är skriven fyra år före den. Detta har gjort att mycket av det som presenteras i boken har blivit inaktuellt, men den har varit bra att ha som historisk referenspunkt i arbetet samt som komplettering till Aarebrot & Knutsen. Bokens tyngdpunkt kan sägas ligga på själva omdaningstiden direkt efter Sovjetunionens fall och på de första stapplande demokratiska stegen som togs i de baltiska staterna.

Till avsnittet om demokrati har vi använt oss av FN:s Human development report från 2002 med rubriken *Deepening democracy in a fragmented world*. Det är en årligen utkommande rapport från FN:s utvecklingsprogram (United Nations Development Program). Den första rapporten utkom 1990 och målet har sedan dess varit att beskriva och utreda den mänskliga utvecklingen för närapå alla världens länder. Rapporterna baseras på Human Development Index, som är ett mått på ett lands levnadsförhållanden samt ekonomisk och social utveckling. Syftet med rapporterna är att presentera statistik, samhällsanalys, information och rådgivning som kan användas av länders beslutsfattare när de skall utforma olika utvecklingsstrategier. Rapporterna har olika teman från år till år, det har t.ex.

handlat om demokrati, klimatförändringar, vattenkriser, bistånd, kulturell frihet, teknologi och mänskliga rättigheter.

Robert A. Dahl, professor emeritus vid Yale University, är en av de stora auktoriteterna inom statsvetenskapen. Han har spelat en viktig roll för utvecklingen av den moderna beteendeorienterade statsvetenskapen. Dahl har under sin karriär producerat en mycket stort antal böcker, varav flera kan anses som banbrytande inom den demokratiska teoribildningen och tillämpningen. Många andra högt uppsatta och värderade statsvetare har studerat under honom. Dahl har bl.a. varit ordförande för American Political Science Association. Den boken som vi har använt oss av i den här uppsatsen *Democracy and Its Critics* kom ut 1989. Boken redovisar ett kriteriesystem för demokrati, som inte kan uppnås fullständigt men som kan användas som en slags teori för att bestämma en demokratisk omfattning.

1.7 Disposition

Efter detta inledande kapitel följer uppsatsens teoridel som förklarar och definierar olika begrepp som är av vikt för vår undersökning. Teoridelen uppföljs av avsnitt där vi går igenom vår forskningsmodell och presenterar våra undersökningsfaktorer. Sedan följer en historisk resumé om de båda länderna. Därefter följer själva undersökningen som är uppdelad i tre olika faser; medborgarskap, etnicitet, demokrati och stabilitet. Därefter presenterar vi våra slutsatser. Uppsatsen sista del är den avslutande diskussionen, där vi diskuterar våra slutsatser.

2. Teoretisk referensram

Termen demokrati har i det dagliga talet många olika betydelser, men först och främst är det benämningen på ett visst statsskick vilket även vi avser när vi använder det i uppsatsen. Själva ordet demokrati i sig härstammar från grekiskans *demos* som betyder antingen medborgare eller folk och ordet *kratiá* som betyder välde, alltså folkvälde. Folkets styre över sig själva är än idag en av demokratins grundläggande idéer. Utöver detta självstyre tillkommer även att individer och medborgare har rättigheter i förhållande till staten (Spång 2005, s. 7).

I den moderna demokratin kombineras två tankesätt, det är folkets självstyre samt den enskilde individens rättigheter. D.v.s. all politisk makt har sin utgångspunkt hos medborgarna och de har därför en möjlighet att påverka och utöva inflytande över lagstiftningen samt den exekutiva makten genom att hålla politikerna ansvariga. Dagens demokrati i en stat handlar om att den enskilde individens rättigheter tillgodoses, respekteras och försvaras (Ibid.). Den representativa demokratin har vuxit fram, hävdar Spång (Ibid., 8-9), för att folkets självstyre skall kunna förverkligas. Det innebär att medborgarna genom att utse representanter kan utöva inflytande över lagstiftningen, debatten och beslut för att sedan hålla representanterna ansvariga i val. Den representativa demokratin förutsätter också en livfull offentlig debatt om politiska frågor liksom opinionsbildning kring åsikter, behov och intressen. I detta sammanhang spelar partier, föreningar och organisationer en betydelsefull roll. För att medborgarna ska kunna påverka och hålla beslutsfattarna ansvariga behöver de en rad rättigheter, såsom rösträtt, yttrande-, organisations- och mötesfrihet. Individens rättigheter utgör således en central del av den moderna demokratins ideal.

Professor Robert A. Dahl ställer upp fem kriterier eller normer för den demokratiska processen. Den process som uppfyller alla normerna till punkt och pricka är en fullkomligt demokratisk process. Han skriver också att kriterierna är ett ideal och en utopi, det kommer nog mest troligast aldrig att finnas någon fullständig demokratisk process eller något fullständigt demokratiskt styre. Normerna anger dock inga konkreta procedurer eftersom inga sådana kan härledas ur dem. Enligt Dahl måste också hänsyn tas till ur vilken historisk kontext demokratin har uppstått (Dahl, 1989, s. 108-109 & 130-131).

De fem kriterier som Dahl listar är följande:

1. *Effektivt deltagande*: Fram till dess ett beslut är fattat i en fråga bör medborgarna ha jämbördiga och lika möjligheter att föra upp nya frågor på dagordningen och förespråka det ena alternativet före det andra.

2. *Lika rösträtt vid det slutliga avgörandet*: Allas röst, oavsett förmögenhet eller social status, skall väga lika tung vid det slutgiltiga avgörandet. Det krävs däremot inte lika rösträtt under de stadier som föregår det slutgiltiga avgörandet, inte heller någon särskild form av val, valsysteem och beslutstagande anges.
3. *Upplyst förståelse*: Varje medborgare bör ha lika och jämbördiga möjligheter att upptäcka och begrunda det val som bäst tjänar dennes intressen. Om en demokratisk process skall fungera måste alla medlemmar i demos ha förståelse för varandras tankar och beslut. Hänsyn bör även tas till hur ett beslut påverkar andra medlemmar i demos, insikter om vad som är allmännyttigt blir därför nödvändiga.
4. *Kontroll över dagordningen*: Demos måste ha exklusiv möjlighet att bestämma hur och vilka ärenden som skall tas upp i den demokratiska beslutsprocessens dagordning. Makten får alltså inte inskränkas av de styrande genom att t.ex. demos inte får fatta beslut i viktiga frågor som t.ex. utrikes och ekonomisk politik, utan istället bara i t.ex. lokala frågor. Det blir en slags skendemokrati som uppfyller de tre föregående punkterna men lämnar demos utan egentlig makt. Demos kan även överlåta beslutstagandet i vissa frågor till personer/organisationer, de måste dock kunna återkalla beslutsrätten för att kriteriet skall vara uppfyllt (Dahl, 1989, s. 109-114).
5. *Allomfattande medborgarskap*: Begreppet demos måste innefatta alla vuxna individer av sammanslutningen (medborgare med medborgarskap), undantaget utomstående på tillfälligt besök och bevisligen mentalt handikappade (Ibid. 129-130).

Det räcker med att ett politiskt system uppfyller de två första punkterna för att kunna betraktas som demokratiskt, men då i begränsad mening. Ju fler punkter ett land uppfyller ju mer demokratiskt är processen i det landet, men ett land kan också uppfylla en punkt olika mycket (Ibid. 130-131). En stabil demokrati är ett land som har ett demokratiskt styrelseskick med lång kontinuitet d.v.s. styrelseskicket har funnits en längre tid, vilket i sin tur kan kopplas till en hög legitimitet för systemet samt en frånvaro av internt våld. Hur länge ”långt” är måste naturligtvis ses i proportion mot hur länge landet varit demokratiskt. Stabila demokratier kännetecknas av en väl fungerande ekonomi, eftersom den politiska stabiliteten och kontinuiteten resulterar i att internationella och nationella finansiärer vågar göra investeringar i landet som gynnar ekonomin (Choe 2003, s. 57-58). Martin Seymour Lipset konstaterade redan i början på 1960-talet i sin bok *Political Man (1960)* att välstånd föder stabila demokratier, detta har sedan blivit en central tes vid demokratiforskning (Hauge m.fl. 2000, s. 76). Vi kan alltså se ett starkt samband mellan en stark ekonomisk utveckling och den demokratiska stabiliteten. Alltså ekonomisk instabilitet påverkar den demokratiska stabiliteten negativt, detta p.g.a. politisk osäkerhet som uppstår vid de förändringar som politiken

skapar (Choe 2003, s. 65-67). De kännetecknas också av ett glapp mellan vad politikerna gör och vad folkets vilja är, vilket resulterar i en minskad legitimitet för systemet och därigenom uppstår instabilitet (Heywood 2004, s. 74). I de demokratiska länder som hamnat i denna situation brukar även korruption och institutionella problem vara vanligt förekommande (Bull & Newell 2003, s. 234-240).

Före 1990 trodde många forskare att korruption² var något som endast var utbrett i U-länder, p.g.a. den stora politiska instabilitet som där rådde. När sedan flera stora politiska korruptionsskandaler uppdagades i de västeuropeiska demokratierna under slutet av 1980- och början av 1990-talet tvingades forskarna revidera sina teser. Det verkade nu som om det demokratiska systemets arrangemang faktiskt hyste institutioner där korruption lätt kunde gro och uppstå. Mycket av senare års forskning har framförallt fokuserat på politiska partier, där den största delen av korruption anses finnas (Ibid. 1-2). Att generellt definiera korruption är inte lätt, p.g.a. att alla länder har olika regler om vad som är tillåtet och inte. Bull & Newell (2003, s. 2) tar upp ett mycket belysande exempel i sin bok; För ledamöterna i det brittiska parlamentet är det tillåtet att anställa sin hustru/man som sekreterare eller sakkunnig (och mycket annat), medan det är förbjudet i de flesta andra länder och räknas då som korruption. Vi får dock ledtrådar om korruptionen i de östeuropeiska länderna från Holmes (2003, s. 194-195). Korruptionen där växte under och i den stora och komplexa kommunistiska byråkratin och politiken. Varför den till synes har ökat idag beror på den alltmer liberala och grävande medierna i dessa länder, men det är dokumenterat att det under den enorma privatiseringsprocessen frilades och tillkom mycket korruptionshärvor.

Holmes (2003, s. 196-199) visar också på några tendenser och arv som kan förklara den höga korruptionen i de f.d. Sovjetstaterna. För det första var den sovjetiska administrationsmodellen baserad på ett hierarkiskt system, därför uppmuntrades inte egna initiativ och eget tänkande. Det fanns därför inte heller det moraliska ansvar för arbetsuppgiften som är vanligt i väst. De sovjetiska konstitutionella lagarna kring korruption var luddiga. Många f.d. sovjetstater har varit för långsamma med att avveckla ”onödiga” delar av administrationssystemet. Det sovjetiska samhället var uppbyggt kring mål som skulle nås, hur dessa uppnåddes var inte så viktigt. Huvudsaken var att målen uppfylldes. Därigenom saknas det respekt för en kontinuerligt regeltänkande för att uppnå mål. Det kan dock konstateras att korruption är mest utbrett i länder där det av tradition finns en låg lojalitet mot uppdragsgivare (Internet 2). Ett lands institutioner genererar alltså en tradition om vad som är korruption och inte, definitionen av korruption skiljer sig dock länderna mellan.

² Enligt Nationalencyklopedin [www] är korruption när någon eller några missbrukar en förtroendeställning för egen vinning. Detta sker främst genom tagandet av mutor, men också genom otillbörliga förmåner såsom resor, bilar och liknande.

Enligt North är ”institutioner detsamma som spelregler i ett samhälle eller, mer formellt uttryckt, de restriktioner som människor sätter upp för att ange formerna för mänsklig samverkan. Dessa institutioner anger följaktligen det sätt på vilket samhället utvecklas under tidens lopp och utgör därför nyckeln till förståelse av historisk förändring.” (North, 1993, s. 16) Institutionernas viktigaste uppgift är med andra ord att minska osäkerheten och att skapa en stabil struktur för samspel. North gör även en åtskillnad mellan institutioner och organisationer i sitt resonemang. Organisationer är enligt honom politiska enheter, partier, riksdagar, sociala enheter och samfund och utbildningsenheter o.s.v. Organisationer styrs i sin tur av institutionerna, men har även ramverk för sin egen verksamhet (Ibid., s. 18-20). De flesta institutioner omges av fysiska betingelser. Tillsammans bildar institutionen, organisationen och de fysiska betingelserna ett institutionellt system, som är en avgränsbar enhet i det övriga samhället. Ett exempel på detta är rättsväsendet, som består av en institution (lag och sedvänja), organisationer (polis, domstol) och fysiska betingelser (polishus, domstolar och fängelser/häkten) (Internet 1).

Den poliska kulturen är ytterligare en faktor som påverkar ett lands demokratiska stabilitet. En stöttande politisk kultur som bevaras över generationer bidrar till stabiliteten hos det politiska systemet. Ett sådant styre som är grundad på rätt håller förmodligen längre än ett som är baserat på makt enbart, dels för att det är mer effektivt och dels för att det är mer legitimt (Hauge m.fl. 2000, s. 132). Politisk kultur kan definieras som summan av en befolknings fundamentala värderingar, föreställningar och kunskaper som formar innehållet i landets politiska processer (Pye, 1995, s. 965). Att undersöka hur människor uppfattar sitt lands politik är alltså att undersöka politisk kultur. Själva grundsynen om politisk kultur hänvisar inte till enskilda politikernas åsikter, utan snarare befolkningens helhetsuppfattning av landets politiska system. Den politiska kulturens grundstenar är således de individuella medborgarnas antaganden, ståndpunkter och känslor gentemot landets typ av styrelseskick (Hague m.fl. 2000, s. 131).

Enligt Almond och Verba (1989) går det att urskilja tre olika typer av politisk kultur: den provensionella, den lydaktiga och den deltagande. I den provensionella politiska kulturen är medborgarna bara vagt medvetna om landets politiska system. Exempelvis avlägsna stammar och folkgrupper vars liv är relativt opåverkade av nationella beslut fattade på regeringsnivå. I den lydaktiga politiska kulturen ser inte medborgarna som att de själva medverkar i den politiska utvecklingen utan mer som underlydande till regeringen, t.ex. människor som lever i diktaturstater. I den mer liberalare deltagande politiska kulturen anser medborgarna både att de medverkar och blir påverkade av det politiska systemet. Mixen av dessa typer av politisk kultur brukar kallas medborgarkultur, och i den ideala sammansättningen av dessa tre är medborgarna tillräckligt

politiskt aktiva för att ge uttryck åt sina sympatier för de politiska ledarna men inte så engagerade att de vägrar godta beslut som de inte instämmer i.

En annan viktig del av den politiska kulturen är den politiska socialisationen. Enligt Hague m.fl. (2000, s. 141) är det den process genom vilken vi lär oss politik. För att samhällen ska kunna överleva blir de dels beroende av människor som har färdigheter som krävs för kunna utföra politiska roller och dels att dessa kunskaper förs vidare (Ibid., 140). Jaros skriver i bok *Socialization to politics* (1973) att den politiska socialisationen skapar ramar av värden och normer som sedan styr en individs politiska beteende, den s.k. politiska kulturen. Grunden för ramen läggs redan när en individ är mycket ung, föräldrarna utgör den enskilt viktigaste socialisationskällan under hela individens liv. Senare i livet, i skolan och på arbetsplatser, sker det också en socialisation men den sker inom den ram som redan lagts i unga år av föräldrarna.

Den etniska spridningen i en stat påverkar också starkt dess stabilitet. Om det finns flera starka etniska grupperingar med låg samarbets- och kompromissvilja kommer den demokratiska stabiliteten att påverkas negativt. Om däremot samarbetsviljan är god kommer demokratin att bli stabilare (Rabuschka & Shepsle 1972). Enligt Hylland Eriksen (2002, s. 5-17) används begreppet etnicitet³ idag för att beskriva en grupp människor som hålls samman av en social och kulturell konstruktion och som därigenom känner en samhörighet med varandra. För att en etnicitet skall kunna uppstå krävs det alltså en vi mot dem känsla, det måste alltså finnas minst två olika grupper med olika kulturella samhörigheter som verkar med eller mot varandra. Begreppet etnicitet är alltså inte lika som begreppet ras, det kan finnas många etniska grupperingar inom en ras. I Sverige har vi t.ex. samer, tornedalsfinnar och kväner. Vi skulle även kunna tala om en slags under-etnicitet, mellan t.ex. skåningar och norrbottningar, vi kallar oss svenskar men delar sedan in oss i dessa undergrupperingar.

Begreppet stereotyp är resultat av de olika etniciteternas interaktion med varandra, den andra gruppen (dem) tillskrivs olika karaktäristiska egenskaper. Hur stereotyper är beror på om relationen mellan etniciteterna är god, fientlig eller skämtsam (Hylland Eriksen 2002, s. 24-25). Dessa har blivit allt viktigare eftersom dagens nationer har skurit av och delat upp många etniciteter. Grupperna har då hamnat i underläge från den ”styrande gruppen” och kallas därför etnisk minoritet. Staten kan agera på tre olika sätt mot dessa minoriteter, de kan försöka assimilera dem (genom mjuk makt göra dem en del av samhället), dominera dem (särskilja dem från majoriteten genom

³ Uttrycket etnicitet kommer ursprungligen från grekiskans ”ethnos”, detta användes av de gamla grekerna för att beskriva andra grupper, som t.ex. hedningar, stammar eller ett folk. Termen användes alltså för att kategorisera andra folkgrupper (Hylland Eriksen 2002, s. 4).

segregering och ge dem sämre villkor) eller skapa en multietnisk stat där de etniska grupperna får verka för sin egen kultur (Hylland Eriksen 2002, s. 121-124). Etnicitet är alltså en historieberoende och historiebounden företeelse som skapas, fortgår och förändras genom socialisation från en generation till en annan genom socialisation (Ibid., 78-79).

Medborgarskap brukar definieras som ett rättsligt bindande förhållande mellan en stat och en individ, d.v.s. medborgaren (Internet 3), men det är också medlemskap och deltagande i en juridisk konstituerad politisk gemenskap som kan kallas det civila samhället. Medborgarskapet är uppbyggt av rättigheter, skyldigheter, identitet och som ovan nämnts deltagande (Delanty, 2000, s. 21). Vad medborgarskapet innebär skiftar mellan olika länder, men generellt sätt brukar tre olika sorters rättigheter ingå i medborgarskapet; samhälliga, politiska och sociala rättigheter. Den första rättigheten karaktäriseras av t.ex. yttrandefrihet, att alla medborgare är lika inför lagen och rätten till opartiska rättegångar. Den andra karaktäriseras av bl.a. fri rösträtt. Den tredje syftar på rätten att av staten få och ha rätt till utbildning, diplomatiskt skydd och hälsa (Roth, 2000, s. 66). Det finns också skyldigheter såsom att t.ex. betala skatt eller göra värnplikt (Internet 3). Identitet är att individen deltar i ett samhälle som har liknande traditioner, institutioner och kultur. På så sätt stärks individens identitet genom medborgarskap (Ibid. 71-74).

Medborgarskapet är en av grundläggande och mest fundamentala grunderna för den moderna demokratiska staten (Gross, 1999, s. 69). Medborgarskapet är dock inget statiskt begrepp utan ett förhållande mellan individer, sociala (samt etniska) grupper, det civila samhället och staten (Popovski, 2001, s. 5). Innebörden av begreppet har skiftat sedan det uppkom fram till idag (Gross, 1999, s. 72). Medborgarskapet uppstod när det mänskliga samhället tog steget från stam till stadsstat och senare stat. Aten brukar räknas som födelseplatsen för det demokratiska medborgarskapet (Ibid. 70). En medborgare var då i huvudsak en politisk och juridisk individ, medborgarskapet var även en ärftlig institution som tydligt markerade en gräns mellan medborgare och icke-medborgare. Kvinnor, barn och slavar exkluderades från medborgarskapet, trots den tydliga geopolitiska samhörigheten. Medborgarskapet var med andra ord ett privilegium som endast kunde erhållas av manliga soldater som var av känd geopolitisk härkomst. (Delanty, 2000, s. 32).

Åren före och efter den franska revolutionen spreds och utvecklades medborgarskapsbegreppet över Europa och världen, medborgarskapet kom nu att symbolisera friheten i en stat. I den nationalism som flödade efter revolutionen kom begreppet att bli allt viktigare och alltmer inkluderande (Gross, 1999, s. 78). Att medborgarskapet sedan alltmer kom att kopplas till den representativa demokratin, är frukten av den brittiska och amerikanska politiska kulturen (Ibid. 84).

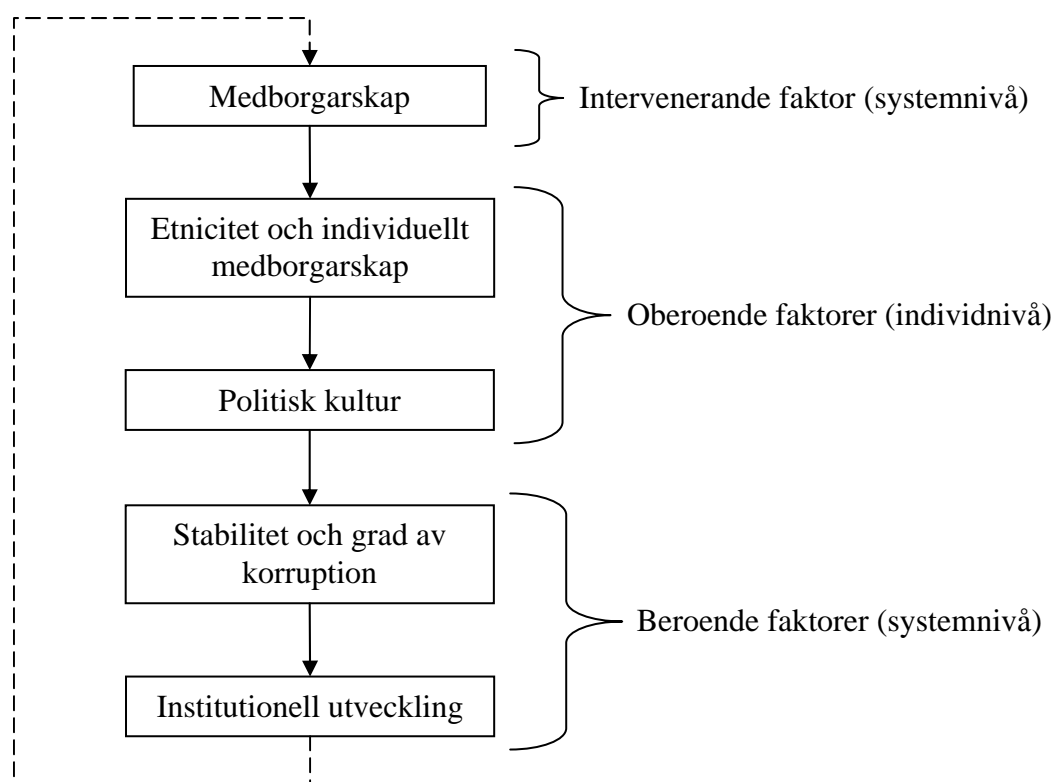
Två olika strategier medborgarskap har framkommit från den revolutionära tiden. Den första, *jus sanguinis*, är medborgarskap baserat på blodets rätt (barns medborgarskap följer föräldrarnas och den dominerande etniciteten) som idkas i t.ex. Tyskland. Den andra är *jus soli* som är jordens rätt (barns medborgarskap avgörs av det territorium på vilket det fötts, inte av föräldrarnas medborgarskap) som bl.a. används i USA och Frankrike. Vilken definition och sort medborgarskap som tillämpas i ett land avgörs av det landets lagar (Gross, 1999, s. 102 & 105). Varför Frankrike följt jordens rätt är p.g.a. att landet var så pass kulturellt och etniskt splittrat vid Franska revolutionen, för att binda samman alla etniska grupper till en nationalstat blev Franskes medborgarskapstrategi väldigt inkluderande. Tyskland befolkning var däremot homogen varför landet valde att ha blodets rätt istället för att hålla samman nationalstaten och därigenom också en mer exkluderande strategi (Ibid. 105-107).

Idag är medborgarskapet i en demokratisk stat starkt kopplade och förknippade med de mänskliga och politiska rättigheterna som gäller i staten. Det territoriella och kulturella bandet som är en viktig dimension i medborgarskapet är ett direkt arv från den grekiska och romerska definitionen av medborgarskap (Ibid. 91). Det monokulturella inslaget i medborgarskapet rör sig alltmer mot sin upplösning idag och håller på att ersättas av ett medborgarskap som mer och mer präglas av 1700-talets tankar om ett socialt kontrakt, d.v.s. den multikulturella staten, som USA är ett mycket bra exempel på (Ibid. 99). Enligt folkrätten får varje stat själv bestämma vilka kriterier människor måste uppfylla för att bli medborgare. Vissa normer finns dock i internationell praxis som måste följas, många stater har genom överenskommelser förpliktat sig att följa samma regler vid medborgarskapsprövning (Internet 3). 1961 års FN-konvention om begränsning av statslöshet syftar till att skapa möjligheter för den som är statslös att förvärva ett medborgarskap. Detta är i linje med FN:s deklaration av de mänskliga rättigheterna som säger att varje människa har rätt till ett medborgarskap (Internet 3). Idag står problematiken mellan den klassiska synen på medborgarskapet som en strävan efter jämlikhet och som ett erkännande av olikheter, eftersom världens länder blir alltmer multietniska (Delanty, 2000, s. 31).

3. Forskningsmodell och undersökningsfaktorer

Undersökningsfaktorerna är indelade i tre grupper för att möjliggöra komparering av dem, enligt den operationaliseringsmodell för fokuserande jämförelseteorin som finns redovisad i Hauge m.fl. (s. 556). Vår forskningsmodell (figur 1) visar alltså hur de olika grupperingarna påverkar varandra och vilka faktorer vi använt oss av. Pilarna i modellen visar inte på ett kausalt samband, utan endast i vilken riktning påverkansflödet går i vår undersökning. Medborgarskapskriterierna kommer att granskas på en statlig systemnivå, därefter kommer vi att gå ner på individnivå när vi behandlar påverkansfaktorerna för att se hur systemnivån har påverkat individnivån. När vi behandlar demokratis stabilitet återgår vi till ett systemnivåperspektiv för att se hur individnivån nu påverkar systemnivån.

Figur 1. Forskningsmodell

Den intervenerande faktorn utgörs av vilka kriterier som måste uppfyllas för att få medborgarskap i respektive land. Detta torde påverka ländernas etniska sammansättning. Den politiska kulturen är en faktor som påverkar de beroende faktorerna, men den borde i sin tur påverkas av hur den etniska spridningen i landet ser ut. Den historiska kontexten och den etniska kompositionen inom landet gör att den politiska kulturen utvecklas, för eller emot de etniska minoriteterna. Detta borde då påverka den demokratiska stabiliteten och den institutionella utvecklingen, som i sin tur påverkar medborgarskapskriterierna.

3.1 Medborgarskap (intervenerande faktor)

Intervenerande faktorer är omständigheter, förhållanden eller andra viktiga egenskaper som genom de oberoende faktorerna har inverkan på de beroende faktorerna. Intervenerande faktorer kan både ha mildrande och förstärkande effekt på den oberoende faktorn (Hauge m.fl. 2000, s. 556).

Medborgarskap: Hur ser ländernas medborgarskapskriterier ut och hur har de utvecklats? Detta påverkar i hög grad de oberoende faktorerna som i sin tur påverkar de beroende faktorerna.

3.2 Etnicitet (oberoende faktorer)

Enligt Hague m.fl. (2000, s. 556) är en oberoende faktor den egenskap som tros påverka den beroende faktorn. För att kunna förklara hur den beroende faktorn påverkas måste vi pröva olika egenskaper för att sedan kunna dra slutsatser.

Etnicitet och individuellt medborgarskap: Hur ser länderna ut från ett etni-perspektiv och hur agerar staten (majoriteten) genom medborgarskapskriterierna och lagar mot etniska minoriteter.

Politisk kultur: Hur den politiska kulturen ser ut i vardera land är viktigt att undersöka, då den i stor grad styr hur människorna kommer att agera i sina politiska roller. I den politiska kulturen medföljer, genom politisk socialisation, även värderingar som bygger på en historisk kontext. Den politiska kulturen styr på så sätt hur staterna agerar mot etniska minoriteter. Detta bör i sin tur styra den institutionella utvecklingen och i stor grad påverkar landets stabilitet.

3.3 Demokrati (beroende faktorer)

Beroende faktor är en term för en storhet, som är en funktion av en eller flera faktorer (Internet 4). I vårt fall är den beroende faktorn hur den demokratiska situationen ser ut.

Stabilitet och grad av korruption: Klargörandet om det förekommer korruption i landet är viktig för att visa på eventuella brister i landets styrelseskick. Korruption påverkar även folkets förtroende för den politiska maktapparaten och därmed legitimiteten (Andersson, 2002, s. 1). Korruption kan därigenom påverka undersökningens resultatet och ge ett missvisande sådant om det inte klargörs om missnöjet i landet beror det på korruptionen, den politiska kulturen eller båda två?

Institutionell utveckling: Hur har den institutionella utvecklingen påverkat medborgarskapslagarna och strategierna? Följer den institutionella utvecklingen den politiska kulturen bland landets medborgare?

4. Historisk resumé

4.1 Lettland

Ca 2000 f.Kr. bosatte sig jägarstammar vid Östersjön östra strand, dessa kom att bli de första invånarna i området och urfäder till nationen Lettland (Bottolfs, 2000, s. 78). Från 1200-talets mitt kom den största maktfaktorn i området att bli Tyska orden. 1600-talets krig mellan det katolska Polen och protestantiska Sverige kom till stor del att utspelas i Lettland. Efter freden i Altmark 1629 tillföll större delen av dagens Lettland Sverige. Efter den svenska förlusten vid Poltava år 1709 tillföll området Ryssland (Smith, 1996, s. 147).

1800-talets industrialisering kom att leda till en snabb ekonomisk och social utveckling i Lettland, en folkskola kom att införas vilket resulterade i att nästan alla var läskunniga i början av 1900-talet. Samtidigt med förde tsarmakten en hänsynslös förryskningspolitik, som ledde till framväxten av en stark nationalmedvetenhet hos letterna (Ibid., 148-149). I efterdyningarna av den ryska revolutionen 1917 utropade sig lettland till en självständig republik den 18 november 1918. Månaden efter invaderades dock landet av Röda armén (Internet 8). Det tog två år av krig och inbördeskrig, innan Lettland den 26 januari 1921 än en gång kunde förklara sig självständigt (Bottolfs, 2000, s. 78), vilket då även erkändes av Sovjetunionen (Internet 13).

Den dåliga ekonomiska utvecklingen under första självständighetstiden gjorde att Lettland försvagades inifrån, genom bl.a. den stora politiska osäkerheten och ineffektiviteten som rådde i landet. Samtidigt ökade det politiska trycket utifrån, då främst från Tyskland och Sovjet. 1934 tog premiärminister Ulmanis makten genom en statskupp, efter att ett konstitutionstillägg om att stärka den verkställande makten hade stoppats i parlamentet. Under de sex år som följde fram till andra världskriget försökte Ulmanis få fart på ekonomin och stabilisera landet genom sociala reformer. I juni 1941 blev slutligen Lettland indraget i andra världskriget när (Bottolfs, 2000, s. 79-80) Röda armén invaderade landet. När kriget var slut stod Sovjetiska styrkor som ockupanter på lettisk jord och landet inlemmades med Sovjetunionen (Internet 8).

Under Gorbatsjovs liberala reformer kom den lettiska nationskänslan att blomma ut än en gång. Den lettiska självständighetssökande *Folkfronten* vann i maj 1990 överlägset valet till landets Högsta Sovjet (Smith, 1996, s. 162). Sovjetstyret försökte återta kontrollen genom att bl.a. låta trupper genomföra en blodig attack mot demonstranter i Riga i januari 1991 (Internet 8), men efter den misslyckade sovjetiska statskuppen i Moskva utropade sig Lettland än en gång till en självständig stat i augusti 1991 (Bottolfs, 2000, s. 80-81). I juni 1993 hölls det första valet på 50 år i Lettland (Internet 9).

4.2 Litauen

Ca 2000 f.Kr, samtidigt som i Lettland, bosatte sig de första stammarna i området som skulle bli Litauen. De första stegen mot en litauisk nationalidentitet och etnicitet togs på mitten av 1200-talet då de olika stammarna enades under storhertigen Mindaugas (Landemoen, 2000, s. 109). Den Tyska orden, som framgångsrikt koloniserade Lettland, blev under 1200-talet tillbakadrivna av de enade litauiska stammarna. Denna strid med den Tyska riddarorden kom att vara ända in på 1400-talet. Under dessa stridigheter påbörjades en aggressiv expansion österut, mot Ryssland (Ibid., 110).

I början av 1400-talet ingick Litauen en union med Polen. Strax därefter besegrades den Tyska orden och stora delar av Vitryssland tillföll Litauen (Ibid., 110-111). Imperiet Polen-Litauen blev därigenom en av de stora aktörerna på den europeiska spelplanen. Sammanslagningen med Polen gav bestående effekter på det litauiska samhället (Nørgaard m.fl. 1996, s. 52). När imperiet var som mest utbrett omfattade det ett vidsträckt territorium från Östersjön till Svarta havet och innefattande huvuddelen av dagens Litauen, Vitryssland och Ukraina (Internet 11).

Trots att imperiet leddes av litauer förföll den litauiska nationalidentiteten under de följande åren, polskan var det dominerande administrativa språket. Samtidigt började tyska och polska godsägare sakta men säkert ta alltmer mark i Litauen. På 1650-talet kom slutligen polska lagar att ersätta de litauiska och den polska kulturen ersatte i allt större grad den litauiska. Efter att imperiet blivit sönderslitet p.g.a. bl.a. Nordiska kriget annekterades Litauen av Ryssland 1795. Detta gjorde att den litauiska nationalismen vaknade än en gång. En djup spricka bildades då mellan Polen, som i Litauernas ögon stod för förfallet av den litauiska kulturen, och Litauen (Landemoen, 2000, s. 111-112).

Litauen fick inte någon stor genomgående industrialisering eftersom det inte fanns tillräckligt med utbildad arbetskraft, p.g.a. ingen folkskolareform genomfördes förrän långt senare. De reformer och moderniseringar som skedde, eller snarare avsaknaden av sådana, ökade den politiska medvetenheten hos litauerne. I efterdyningarna av den ryska revolutionen försökte Litauen utropa sig självständigt, men de flesta politikerna kom att arresteras på Lenins order. I april 1918 kom tyska trupper att ockupera Litauen, tyskarna tillät då att en nationalförsamling bildades. Den 16 februari 1918 utropade sig Litauen till en suverän stat, med Tysklands stöd. Tyskland förlorade kriget och istället kom Röda armén att attackera och ockupera stora delar av Litauen. Under 1919 slöts ett fredsfördrag mellan Sovjetunionen och Litauen. Trycket fanns dock kvar från Sovjet och det expansiva Polen. Ett krig mot Polen om staden Vilnius startade 1920, staden kom inte tillbaka i

litauisk ägo förrän 1939. Litauen var dock fritt igen, men erkändes inte fritt av övriga världen, förrän 1922 (Landemoen, 2000, s. 113-114).

Problemen hopade sig direkt kring den nya självständiga staten, utvecklingen gick trögt p.g.a. att så få kunde läsa och skriva. En stor del av de som fanns i administrationen var därför av utländsk härkomst. Administrationen var ytterst ineffektiv och korruptionen var utbredd. En demokratisk konstitution antogs och ett partisystem växte fram, allt detta omkullkastades dock i december 1926 då nationalistpartiet tog makten genom en statskupp. Orsakerna till statskuppen var "närmandet" till Sovjet, genom fredfördraget, och Polen, genom kyrkligt samarbete. Nationalistpartiet fruktade att landets kultur än en gång skulle komma att urholkas och tog därför makten (Ibid., 116-117).

1941 ockuperades landet slutligen av Nazityska trupper, vilka på våren 1945 ersattes med sovjetiska. Den litauiska gerillan bjöd dock hårt motstånd och var inte besegrad förrän 1953, då hade totalt 30.000 människor dött under gerillakriget. I samband med Gorbatsjovs glasnost och perestrojka återtog litauiska som det officiella språket tillsammans med andra symboler från den första frihetstiden. I januari 1989 utropade sig Litauen självständigt från Sovjetunionen (Ibid., 120) och under 1993 drogs sig de ryska trupperna tillbaka från litauiskt territorium (Internet 12). I januari 1991 förekom det dock blodiga sammanstötningar i Vilnius mellan sovjetisk militär och pro-litauiska demonstranter (Sävborg Romare, 1999, s. 7).

5. Medborgarskap

Vi inleder komparationen med att titta på vilka krav och kriterier som ställs för ett medborgarskap i respektive land. Vi kommer också att titta på hur kriterierna har utvecklats/förändrats sedan ländernas självständighet.

5.1 Lettland

Den medborgarskapslag som antogs den 22 juli 1994 efter Lettlands självständighet från Sovjetunionen byggde på den tidigare lagen om medborgarskap från 1919 och på *jus sanguinis* strategin (Gelazis, 2004, s. 4). Lagen innebar att alla som var medborgare i landet före den sovjetiska annekteringen den 17 juni 1940 automatiskt fick medborgarskap (Södergren, 2000, s. 292). De som inte automatiskt blev medborgare men ville bli det fick en möjlighet genom en s.k. naturalisering, men kraven var höga. (Sävborg Romare, 1999, s. 10). Naturalisering innebär att föras in i ett territorium där de inte levtt tidigare och där de så småningom betraktar sig som den övriga ursprungliga befolkningen (Internet 5).

Den som ansöker om naturalisering måste vara bosatt i Lettland sedan fem år, kunna det lettiska språket, Lettlands historia och nationalsång. De måste även ha grundläggande kunskaper om den lettiska konstitutionen och kunna den konstitutionella lagen om ”rättigheter och skyldigheter för en medborgare”. Genom språktester prövas den ansökandes förmåga att tala, skriva och läsa i lettiska vardagsämnen. Den som ansöker om medborgarskap måste också ha en legal inkomstkälla och avsäga sig eventuellt tidigare medborgarskap. Handikappade och äldre personer behöver inte genomgå språkprovet, eftersom de kan ha svårt att lära sig och förstå det nya språket (Gelazis, 2004, s. 5). Det finns även några kriterier som förhindrar människor från att få lettiskt medborgarskap. Det är t.ex. de som motarbetat republikens självständighet och det demokratiska parlaments arbete och dömts för det. De som har varit dömda och suttit mer än ett år i fängelse kan inte heller få medborgarskap (Ibid., 4-5).

I den ursprungliga version av medborgarskapslagen infördes det s.k. ”fönstersystemet”, som innebar en ålders- och ursprungsgruppering i naturaliseringen (Ibid.). De som ansökte om medborgarskap genom naturalisering fick betala en statsavgift och svära en lojalitetsed för Lettland (Viduss, 2004, s. 323). De som skulle naturaliseras delades in i åtta olika grupper beroende på ålder och om personen var född i eller utanför Lettland. I den första gruppen fanns de som var födda i Lettland och var mellan 16 och 20 år vid tiden för deras medborgarskapsansökan. Därefter ökade åldern för varje grupp och i de sista grupperna var födelselandet ett annat. Den åttonde gruppen bestod av personer som var över 30 år och födda utanför Lettland. Den första gruppen påbörjade sin naturalisering den

första januari 1996, medan den sista gruppens naturalisering skulle ha påbörjats den första januari 2003 (Gelazis, 2004, s. 5).

Efter en liberalisering av medborgarskapslagen, som genomfördes 1998, slopades fönstersystemet och barn till statslösa som föddes i Lettland efter självständigheten 1991, fick lettiskt medborgarskap om föräldrarna ansökte om det (Sävborg Romare, 1999, s. 10). Lettland övergick på så sätt delvis från *jus sanguinis* till *jus soli*, landets medborgarskapsstrategi är nu en blandning av dessa två (Nørgaard, 1996, s. 190). De som inte är medborgare i landet och är statslösa kan också sedan april 1997 lösa ett speciellt s.k. främlingspass för att kunna resa in och ut ur Lettland. Den som innehar ett sådant pass står under lettisk jurisdiktion och skydd både i och utanför landet, de är dock fortfarande inte lettiska medborgare (Södergren, 2000, s. 293). Främlingspassen godtas inte heller som ID-handling i alla länder (Sävborg Romare, 1999, s. 11).

5.2 Litauen

Den tredje november 1989, alltså redan innan självständigheten från det kollapsande Sovjetunionen som skedde den elfte mars året efter, stiftade och antog Litauen en ny tidsbegränsad medborgarskapslag (Gelazis, 2004, s. 3). Litauen införde en s.k. ”noll-lösning” (Sävborg Romare, 1999, s. 10) som innebar att alla som var permanent bosatta i Litauen, oavsett etniskt ursprung, religion, om de kunde språket eller ej språk eller om personen hade jobb eller inte, erhöll medborgarskap om de ansökte om det (Gelazis, 2004, s. 3).

Den fjärde november 1991 (Hushagen, 2000, s. 281) gick deadline ut för den tidigare medborgarskapslagen och den ersattes med en ny lag som säger att den som vill ha litauiskt medborgarskap måste ha bott i landet i tio år och ha en legal inkomst. Vidare krävs det en viss naturalisering genom att personen genomgår och klarar ett språktest samt svär en trohetsed till litauiska staten. Språktestet är dock inte på långa vägar lika krävande som Lettlands, eftersom det bara krävs baskunskaper i verbal kommunikation och genom skrift (Nørgaard, 1996, s. 183). Det finns dock inga krav på att klara testet för att få jobb i Litauen, endast om personen skall jobba inom den offentliga sektorn krävs det att personen genomgått och klara språktestet (Ibid., 179). Enlig den nya lagen hade alla som innehade medborgarskap eller var permanent bosatta i Litauen före andra världskriget och deras ättlingar automatiskt rätt lettiskt medborgarskap (Gelazis, 2004, s. 3). Det fanns även ett undantag i lagen, som lades till efter en överenskommelse med Ryssland. Undantaget gällde de ryska medborgare som invandrade mellan den tredje oktober 1989 och 26 juni 1991. För dem gällde inte kravet på att de måste ha bott i landet i tio år för att få ansöka om medborgarskap, men de övriga kriterierna stod fast (Nørgaard, 1996, s. 183).

6. Etnicitet

Vi följer upp föregående kapitel med att undersöka Lettland och Litauen ur ett etni-perspektiv, hur de respektive statsmakterna agerar gentemot ländernas etniska minoriteter och titta närmare på befolkningens politiska kultur.

6.1 Etnicitet och individuellt medborgarskap

6.1.1 Lettland

Av Lettlands ca 2,5 miljoner innevånare är ungefär 57 % etniska letter, 30 % är etniska ryssar och utgör den absolut största minoritetsgruppen. 4 % är etniska vitryssar och de övriga 9 %: en representeras av en rad olika nationaliteter, allt från romer till ukrainare (Södergren, 2000, s. 291). Under sovjettiden skedde en stor invandring av ryssar till Lettland. Den stora migrationen av rysktalande ryssar och vitryssar var ett resultat av Sovjets industriella expansion plus att levnadsstandarden var generellt högre i Lettland än i Ryssland. Detta medförde att Lettland blev ett attraktivt område för ryssar och därav de största enskilda förklaringarna till varför det bor så många etniska ryssar i landet (Ibid., 301).

Sedan självständigheten har det rått en utbredd attityd i Lettland att de rysktalande måste lämna landet för att politisk stabilitet ska kunna uppnås och för att den egna kulturen ska kunna odlas. Politiker och statstjänstemän har argumenterat att det är omöjligt att integrera så många immigranter. Målet har varit att åtminstone en tredjedel av de forna sovjeterna ska lämna landet och de resterande assimileras in i den nationella kulturen. Den lettiska staten erbjuder även ekonomisk kompensation för de immigranter som lämnar sina bostäder och väljer att emigrera. De flesta rysktalande immigranter vill dock stanna kvar i Lettland. Dels p.g.a. av ekonomiska och politiska skäl, dels p.g.a. att de tillsammans med sina familjer, jobb och lägenheter skapat sig ett liv i Lettland och uppnått en känsla av tillhörighet (Nørgaard, 1996, s. 188-189).

I Lettland har nästan 70 % av den ryska minoriteten, närmare en halv miljon människor, inget medborgarskap. Bland vitryssarna är siffran ungefär 12 % och bland de övriga minoritetsgrupperna tillsammans är siffran ungefär 20 % (Södergren, 2000, s. 291). Följden har blivit att de etniska minoriteterna och i synnerhet den rysktalande, p.g.a. kraven för medborgarskap, har blivit marginaliserade i det lettiska samhället. Undersökningar har dock visat 75 % av ryssarna är intresserade av att bli fullvärdiga lettiska medborgare (Nørgaard, 1996, s. 211).

Sedan självständigheten har Departementet för medborgarskap och immigration skött kontrollen och registreringen för vilka som uppfyller kriterierna för medborgarskap och permanent

uppehållstillstånd i Lettland. I februari 1992 deklarerade en av cheferna för departementet att för eller senare kommer alla icke-medborgare vara tvungen att lämna Lettland. För att som icke-medborgare få permanent uppehållstillstånd har det bl.a. krävts att de har permanent bostad. Departementet har fått utstå hård kritik för att ha utvisat en rad människor på vaga och olagliga grunder. Över 1.000 civilrättsliga mål har även väckts mot departementet för bl.a. diskriminering och brott mot mänskliga rättigheter. Konsekvensen för icke-medborgare utan permanent bostad har blivit att de i närmaste betraktats som laglösa. Dessa personer har inga rättigheter att få någon form av förmåner som exempelvis fri medicinsk behandling, skaffa sig ett jobb, göra språktester, gifta sig eller skriva in sina barn i skolan (Nørgaard, 1996, s. 192 -193). Personerna får inte heller rösta eller tillhöra något politiskt parti (Ibid., 209). Dessa personer har kommit att kallas för *rundstämplare*, eftersom det enda de får är en rund stämpel i sina gamla sovjetiska identifikationspapper. Hur många rundstämplare som finns i Lettland varierar beroende på vilka källor som tillfrågas, men enligt inofficiella källor kan det röra sig om så många som 140.000 (Ibid., 192 -193).

Sedan femte maj 1992 måste enligt lettisk språklag alla som söker jobb inom statliga organisationer eller inom den privata sektorn bevisligen behärska det lettiska språket. I praktiken kan alltså lagen tolkas att alla som har muntlig eller skriftlig kontakt med andra människor i sitt jobb är föremål för de språkliga kraven (Ibid., 179). Sedan språklagen infördes har många blivit uppsagda från sina arbeten p.g.a. otillräckliga språkkunskaper. Många etniska ryssar och vitryssar har känt sig tvingade att säga upp sina jobb just p.g.a. detta. Den lettiska språklagen har väckt stark kritik bland de etniska minoriteterna, bl.a. för att varken språkundervisning eller språktesterna är gratis. De som behöver språkundervisning måste söka till privata kurser som är väldigt dyra. Dessutom har språktestet i sig kritiserats för att vara väldigt bristfällig och bedömningen av resultaten har till stor del legat i händerna på en domarekommittés subjektiva bedömning (Ibid., 180). Om det är språktestet som ligger bakom låter vi vara osagt, men hur som helst har det lettiska språket blivit ett allt mer attraktivt språk sett till antalet elever som läser lettiska. I takt med att antalet elever som går i lettiska skolor och läser lettiska konstant ökat har de rysktalande skolorna haft ett konstant minskande elevantal. Danjoux menar att varför de rysktalande i allt högre grad skickar sina barn till lettiska skolor har framför allt att göra med att de vill säkra sin barns framtid i det självständiga Lettland (Danjoux, 2002, s. 261).

6.1.2 Litauen

Litauen har den mest homogena befolkningen av de baltiska staterna, mindre än 20 % av populationen tillhör någon av landets etniska minoriteter. Av dessa är ryssarna och polackerna de i särklass största minoritetsgrupperna, ca 8,5 % av den totala befolkningen är ryssar och 7 % är

polacker. Vi kommer därför att lägga fokus på just dessa två minoritetsgrupper. De återstående 3 %: en består främst av vitryssar och ukrainare (Hushagen, 2000, s. 276).

Större delen av den ryska minoritetsgruppen som bor i Litauen, eller de ryska litauerna som de också kallas, immigrerade till landet främst under det forna sovjetstyret (Ibid., 278). Den ryska immigrationen till Litauen har varit stor sedan efterkrigstiden, men den har varit betydligt mindre än till de andra baltstaterna (Nørgaard, 1996, s. 185). De ryska litauerna är en marginaliserad grupp som kännetecknas av ett väldigt lågt aktivt politiskt deltagande. En stor del av dessa talar antingen väldigt lite litauiska eller kan inte tala språket över huvud taget. Det är främst de unga ryssarna och den ryska intellektuella eliten som intresserat sig för att lära sig det litauiska språket. De politiska förutsättningarna är sådana att den ryska minoriteten mycket väl skulle kunna bli en väl integrerad nationell minoritet, men för att det ska kunna ske måste ryssarna, och då främst den intellektuella eliten, bli mer socialt och politiskt engagerade i det litauiska samhället (Husagen, 2000, s. 278-280).

Under de senaste årtiondena har det förekommit en del kontroverser i Litauen, dessa har sitt ursprung i nedläggningen av ryska skolor, speciellt i Vilnius. Anledningen har varit att de ryska skolorna får ett allt färre elevantal p.g.a. att ryssarna väljer alltmer ofta litauiska skolor för sina barn. Det kan både visa på en allt större integration, eller så har det att göra med att de litauiska skolorna har en mycket högre standard (Ibid., 283). De ryska litauerna är inte heller någon homogen grupp, det enda som förenar dem är att de talar ryska och att de bor i en post-sovjetisk stat. Liksom de flesta ryska minoritetsgrupper som bor i forna sovjetstater visar undersökningar att de främst identifierar sig med de städer eller ställen de bor på. Exempelvis litauiska ryssar som bor i Vilnius ser sig själva främst som vilniusbor, i andra hand ser de sig som ryssar och sista hand som litauer (Ibid., s. 278-280).

Den näst största minoritetsgruppen är, som tidigare nämnts, de litauiska polackerna. Mellan 1918 och 1939 tillhörde Vilnius Polen, men i och med Stalins Maktövertagande 1939 blev Vilnius en del av Litauen. 20 % av innevånarna i Vilnius är polacker och de flesta polacker som bor i Litauen är koncentrerade till just sydöstra Litauen och staden Vilnius. Det har dock diskuterats om dessa polackers ursprung, identitet och språk. Kritiker menar att det är inte alls glasklart att de har ett polskt ursprung och språket de talar är inte polska utan en vitrysk dialekt. Hur som helst känner de litauiska polackerna sig som just polacker. De har dessutom en väldigt stark polsk identitet och de använder den historiska bakgrunden för att förstärka sitt polska ursprung (Ibid.). Det har även förekommit önskemål om ett visst mått av självstyre i de regioner där andelen polacker är stor.

Vid slutet av 1980-talet under Litauens självständighetsperiod växte en nationalistisk rörelse fram bland de mest nationalistiska polackerna som ville skapa en autonom region inom Litauen (Danjoux, 2002, s. 279) Under det senaste århundradet har det förekommit en rad etniska konflikter mellan den litauiska staten och de litauiska polackerna. Den litauiska staten har under det senaste århundradet försökt att både assimilera dem eller fördriva dem tillsammans. Detta har dock inte lyckats och som sagts enbart bidragit till att förstärka den polska identiteten (Husagen, 2000, s. 278-280). Den litauiska statens behandling av den polska minoriteten har sina rötter i den spricka som bildades mellan länderna efter Polen-Litauens sönderfall vid slutet av 1700-talet.

De polsktalande områdena har den lägsta medel levnadsstandarden i hela Litauen. Här finns den sämsta infrastrukturen, de fattigaste skolorna, de sämsta sjukhusen och det lägsta kulturella utbudet. Enligt en undersökning som gjordes 1991 uppskattades det att var sex gånger större chans att en litauer skulle nå en högre utbildning än polack. De litauiska polacker som vill ha en högre utbildning söker sig ofta till polen för att de kan erbjuda ett mycket större utbud av karriärmöjligheter än vad Litauen kan (Danjoux, 2002, s. 281) Trots att det efter självständigheten startade mer polska skolor i Litauen, väljer nu allt fler litauiska polacker att skicka sina barn till litauiska skolor. Detta kan tolkas som att den polska minoriteten börjar att integreras allt mer med det litauiska samhället (Husagen, 2000, s. 278-280). Det kan också ha att göra med att de litauiska skolorna är mycket bättre utrustade och har en mycket högre standard än de polska (Ibid., 283).

Litauen var det första landet i Central- och Östeuropa som antog en lag för att skydda nationella minoriteters rättigheter, vilket var den tredje november 1989. Lagen säger bl.a. att Litauen ska garantera alla medborgares lika politiska, ekonomiska och sociala rättigheter oavsett etniskt ursprung. Litauen skall även erkänna medborgarnas etniska identitet, kultur och stödja etniskt medvetande och dess uttryck. Vidare ska varje medborgare oavsett nationalitet kunna bli vald till alla poster i samhället och diskriminering baserat på nationalitet är straffbart. Enligt minoritetslagen får minoritetsspråket användas till modersmålsundervisning, av intresseorganisationer i relevanta sammanhang och för informationsspridning samt i media (Ibid., 282-283). Språket har ofta varit en källa för konflikter mellan de etniska polackerna och den litauiska staten. När minoritetslagen ställts mot den litauiska språklagen har nästan alltid statspråket haft prioritet över minoritetsspråket. Kriterierna för vad som gäller har också varit väldigt vaga, men för att komma förbi en del oklarheter uppdaterades 1995 den gamla litauiska språklagen. I den nya språklagen fastställdes att litauiska ska vara det enda officiella statspråket, även i polskdominerade områden. Enligt lagen skall även all lagstiftning antas och publiceras enbart på det litauiska språket. Språkanvändandet vid

administrationer på central, regional och lokal nivå måste även det vara på litauiska (Nørgaard, m.fl. 1996, s. 186).

6.2 Politisk kultur

6.2.1 Lettland

Innan Sovjetunionens fall hade lettarna redan hunnit uppleva en period av självständighet under 1900-talet (1918-1940). Trots att tiden präglades av politisk instabilitet med kortvariga politiska koalitioner hade Lettland en liberal och demokratisk författning. Efter andra världskriget utbrött förlorade Lettland sin tämligen nyvunna frihet när sovjetiska trupper invaderade landet. Detta har bidragit till att generera en socialisation med negativ syn på Sovjetunionen och i synnerhet ryssar, eftersom de sammankopplas med Sovjet. Även behandlingen av lettarna under kriget bidrog till den negativa politiska kulturen, under kriget deporterades ca 35.000 letter och hundratusentals letter tvingades fly sitt land varav många av dessa bl.a. kom till Sverige. 51 år senare den 21 augusti 1991 kunde inte längre det sönderfallande Sovjetunionen längre hindra den växande självständighetsrörelsen i Lettland från att anta en självständighetsförklaring. Familjen har spelat en central roll för att bibehålla letternas önskan om självbestämmande och demokrati under hela perioden landet var en del av det sovjetiska väldet (Smith, 1996, s. 147-162).

Idag råder det en hög social integration och fredlig stämning mellan de etniska letternas och minoritetsgrupperna framför allt med de etniska ryssarna (Södergren, 2000, s. 303), ändå bottnar den lettiska statens negativa behandling av framför allt de rysktalande minoriteterna i en politisk kultur som härstammar från den en gång förlorade friheten och sovjettiden (Smith, 1996, s. 147-162). De politiska skiljelinjerna i samhället följer i stort sett de etniska klyftorna snarare än de socioekonomiska (Bottolfs, 2000, s. 83). Partier med nationalistiskt starka åsikter får många röster vid de lettiska valen (Nørgaard, m.fl. 1996, s. 91 & Internet 6).

6.2.2 Litauen

Litauen är kanske den stat som dragit till sig minst uppmärksamhet i efterdyningarna av Sovjetunionens kollaps. Efterföljande statliga affärer har varit mycket mer diskreta än i övriga Baltikum och detta är inte helt utan anledning. Litauen är det fattigaste, minst utvecklade och mest homogena landet av de tre. Medan Lettland får kämpa med nationalism, medborgarskapslagar och etniska problem har Litauen istället kunna koncentrera sig på att utvecklat en mer eller mindre trög demokrati (Landemoen, 2000, s. 108). Trots att Litauen genom historien legat i union med Polen, varit ockuperade och inlemmade i Sovjetunionen har litauerna lyckats bibehålla sin distinkta kultur och nationalitet (Ibid., 111-119). Detta visar att familjen har även i Litauen haft stor betydelse för

den politiska kulturen. Den ryska immigrationen till Litauen har varit stor sedan efterkrigstiden, men den har varit mycket mindre än till de andra baltstaterna som Lettland till exempel (Nørgaard, 1996, s. 185).

Detta har medfört en kultur i Litauen som inte på samma sätt som i Lettland är präglad av etniska problem i hög grad, en nationalistisk kamp och stränga medborgarskapslagar. Utan Litauen har istället kunna koncentrera sig på att utveckla sin idag stabila och förutsägbara demokrati. Om letterna i hög grad röstar utifrån etniska skiljelinjer röstar litauerna utifrån socioekonomiska skiljelinjer. Synar vi litauerna närmare finner vi ett stolt och envist folk som är engagerade i sin frihet och självständighet (Landemoen, 2000, s. 108).

7. Demokrati

Vi avslutar vår komparation med att titta på hur demokratin i de båda länderna ser ut. De olika faktorerna som finns i tabell 1 är kopplade till demokratigrupperingen i vår forskningsmodell. Vissa faktorer är representerade av en eller flera värden från tabellen. Tabellen bygger på data från FN:s Human development report från 2002: *Deepening democracy in a fragmented world*. Det är en årligen utkommande rapport från FN:s utvecklingsprogram med målet att beskriva och utreda den mänskliga utvecklingen för närapå alla världens länder. Rapporten bygger på HDI-måttet, d.v.s. Human Development Index, som är ett mått på ett lands levnadsförhållanden samt ekonomisk och social utveckling. Tabellen är konstruerad att varje lands värde presenteras på den vågräta axeln. De olika faktorernas rubriker finns presenterade ovan respektive värde i tabellen. Sverige finns med i tabellen för att ge en bild av vilka värden som de Västeuropeiska demokratierna har.

Tabell 1. Sammanställning av faktorer som behandlas i demokratiavsnittet.

	Demokratiskt index	Politiska rättigheter	Politisk stabilitet och frånvaro av våld	Befolkningens uppfattning om korruption inom politik och näringsliv	Korruption inom politiken (främst mutor)
	-10 → 10 Ju högre desto bättre	1.0-2.5=Fri 3.0-5.0=Delvis fri 6.0-7.0=Ej fri	-2.5 → 2.5 Ju högre desto bättre	0 → 10 Ju högre desto bättre förtroende	-2.5 → 2.5 Ju högre desto mindre korruption
Lettland	8	1	0,50	3,4	-0,03
Litauen	10	1	0,29	4,8	0,20
Sverige	10	1	1,38	9,0	2,21

Källa: Human Development Report 2002 (FN, s. 38-39)

7.1 Stabilitet och korruption

7.1.1 Lettland

Det post-sovjetiska Lettland har präglats av svaga regeringar, vilket resulterat i täta regeringsbyten, och därigenom har en politisk osäkerhet uppstått om hur återuppbyggandet efter sovjetstyret skall utformas (Internet 9). Det är framförallt den etniska splittringen och sociala konflikter som orsakar instabiliteten. Den etniska splittringen som idag finns i den lettiska politiken har uppstått i tre etapper. Den första etappen var under 1989-1991 då den materialiserades under självständighetsdiskussionen. Den andra etappen skedde mellan 1991-1998 då den förstärktes i och med debatten om den exkluderande medborgarskapslagen. Den tredje etappen, som sträcker sig från den nya medborgarskapslagens laga kraft och fram till idag, handlar mer om språkliga rättigheter, sociala rättigheter och integration för de olika minoriteterna (Bottolfs, 2000, s. 83-84). Den lettiska partistrukturen är splittrad med mängder av små partier som prioriterar en fråga. Det gör att det finns ett stort utbud av nya partier som kommer in i parlamentet och en stor del som försvinner ur

parlamentet beroende på hur de politiska vindarna blåser. Partisammanhållningen är också låg och de är vanligt att partimedlemmar röstar emot sitt eget parti i frågor (Ibid., 99-100).

Debatten idag präglas alltså av hur integreringen av nya medborgare skall optimeras. Om naturaliseringen fortsätter i nuvarande takt kommer den etniska sammansättningen av väljarkåren att drastiskt förändras inom de kommande 10-15 åren. Politiken kan därmed komma att skifta än en gång; från en politik om etnisk deltagande till en mer etnisk intresseinriktad politik. De nya språk- och utbildningslagarna har varit hårt debatterade och rätten till undervisning på det egna modersmålet är en infekterad fråga i dagens lettiska politik, som har splittrat både block- och partigränserna. I grund och botten är det en diskussion om som har att göra med den hur den kulturella och politiska karaktären i Lettland kommer att utvecklas, och inte en fråga om vilka som är medborgare eller inte. Däremot har medborgarskapet kommit att bli ett redskap för att styra den utvecklingen (Bottolfs, 2000, s. 84-86).

Den ekonomiska politiken och situationen under 1990-talet har präglats av övergången till marknadsekonomi. Lettland har under större delen av 1990-talet genomlidit perioder av hög inflation, produktionsminskningar, bankkriser och en allt högre arbetslöshet. Jordbruket och industrin har haft det tungt p.g.a. strukturomvandlingarna. Lettland har idag dock genomlidit stålbadet och ekonomin är stabiliserad. Handeln har nästan helt omorienterats västerut (Internet 10) vilket fullbordades i och med EU inträdet 2004 (Tallberg, 2004, s. 31-34), och inflödet av utländska investeringar är numera mycket stort (Internet 10).

De orsaker till instabilitet som kan utläsas ur den historiska och nuvarande kontexten är kopplade till den etnopolitiska oron inom landet, behandlingen av de etniska minoriteterna och den instabila partistrukturen. Vad som också drar ner på stabilitetsgraden är ju självklart det faktum att det nuvarande demokratiska styrelseskicket har existerat under ett så kort tidsperspektiv. Enligt FN:s Human Development Report från 2002 (s. 38-39) får Lettland 0,50 i stabiliseringsgrad. Detta placerar landet bland de som klassas som *högutvecklingsländer*, d.v.s. de länder som har den mest positiva utvecklingen. Lettland kommer dock sist bland dessa och ligger långt efter de västeuropeiska demokratierna och en bit efter de andra baltstaterna vad gäller stabilitet. Vad som är ett tecken på att stabiliteten ökar är de många utländska investerarna i landet.

Korruption är fortfarande ett stort och utbrett problem i öststaterna och Lettland är inget undantag. Även fast det inte går att utläsa vart exakt korruptionen sker är det troligt att det har att göra med det administrativa arvet från sovjettiden, eftersom Lettlands administration till stora delar fortfarande är

uppbyggd enligt kommunistisk modell. Låga löner, bristande anställningsskydd och stora omstruktureringar av organisationen skapar en osäker framtid för de anställda och en grogrund för korruption (Nørgaard m.fl. 1996, s. 69 & 151-152). Vad gäller FN:s korruptionsindex hamnar Lettland långt ned på listan, om vi jämför med de andra högutvecklingsländerna (FN - Human Development Report 2002, s. 38-39).

7.1.2 Litauen

Efter friheten har det ekonomiska reformarbetet gått trögt p.g.a. den agrart dominerade produktionen och ett stort beroende av Ryska federationen, inte minst vad beträffar bränsle- och energiförsörjning (Internet 13). Litauen har under hela den post-sovjetiska perioden haft ett underskott i handeln med omvärlden. Det beror på att landet fortfarande har en tämligen öst-orienterad handelsfär och de största handelsparterna är Ryssland, de andra Baltländerna, andra öststater och Tyskland (Internet 13). Litauen är det land som har lyckats sämst bland de tre Baltstaterna med sin ekonomiska omställning (Nørgaard m.fl. 1996, s. 122-123), det beror på den politiska instabiliteten som störde och försvårade den ekonomiska omdaning (Ibid., 128). Trots att landet gick med i EU 2004 (Tallberg, 2004, s. 31-34) är andelen utländska (då främst europeiska) investeringar i landet det lägsta i EU och anses inte tillräckligt för att säkerhetsställa en framtida god ekonomisk utveckling (Internet 14).

Vad som skiljer Litauens politik från de övriga Baltländerna är att fokus inte ligger på nationalitetsfrågan, d.v.s. medborgarskapet (Nørgaard m.fl. 1996, s. 103). Dagens partipolitiska bild i Litauen är tämligen komplex, beroende på de många olika etniciteterna som finns representerade. De flesta av de etniskt baserade partierna är dock för små för att kunna få någon större genomslagskraft i politiska frågor. Den stora etniska spridningen har skapat en mängd olika konfliktdimensioner, av vilka de flesta är etniskt relaterade. De olika etniciteterna kämpar för sina egna uppsatta mål, det skapar ett mycket fragmenterat system. Litauen saknar en tydlig vänster – höger blockindelning i politiken, vilket gör det ovanligt med stabila samarbeten eller allianser mellan partier. Utan en tydlig vänster – höger indelning finns det ingen förankringsgrund för den politiska debatten, det gör det politiska systemet instabilt och oförutsägbart (Landemoen, 2000, s. 120-121). Sedan självständigheten 1989 har landet haft 14 regeringar och varje regering har i genomsnitt suttit 1,35 år vid makten innan de av olika anledningar har varit tvungna att avgå (Internet 15). Mellan 1990-1996 då landet var som mest instabilt avverkades sex olika regeringar. Varav en var vid makten i endast tre dagar (Nørgaard m.fl. 1996, s. 75).

Trots att den demokratiska tiden var mycket kort under mellankrigstiden ser de flesta litauer denna tid som en storslagen demokratisk och blomstrande tid. De demokratiska institutionerna under denna tid var kortlivade och ineffektiva samtidigt kan det inte förnekas hur viktig den perioden var för dagens Litauen. För en nation som till största delen har legat i krig och varit indragen i en aggressiv utrikespolitisk tävlan var den första frihetsperioden ett bevis på att landet klarar av att vara en självständig demokratisk stat, alla svårigheter till trots (Landemoen, 2000, s. 119). Den skapade den demokratiska tjurigheten hos litauerne, som är utmärkande för landet än idag (Ibid., 108-109). Enligt FN:s Human Development Report (2002, s. 38-39) klassas Litauen som ett högutvecklingsland och får 0,29 i stabilitetsgrad. Vad som drar ned på stabilitetsgraden är självfallet det faktum att det nuvarande styrelseskicket enbart funnits under en så pass kort tid. De många etniskt relaterade konfliktdimensionerna och täta regeringsbytena är andra faktorer som minskar resultatet, den alltjämt pågående etnopolitiska konflikten med Polen kan ses som ett bra exempel på detta.

Enligt FN:s Human Development Report (2002, s. 38-39) är korruption fortfarande ett problem i Litauen. Att hitta källor vart korruptionen är som mest utbredd är svårt, men som fallet är med många andra f.d. Sovjetstater bör svaret kunna hittas i den administrativa sektorn (Holmes, 2003, s. 202). Där de låga lönerna, dåliga anställningsvillkoren och stora omstruktureringarna ses som de stora orsakerna (Nørgaard m.fl. 1996, s. 151). Folket har en medelmåttig tilltro till de politiskt valda, men ligger fortfarande långt efter de västeuropeiska demokratierna på denna punkt.

7.2 Institutionell utveckling

7.2.1 Lettland

Efter självständigheten debatterades huruvida Lettland skulle anta den gamla konstitutionen från första frihetstiden eller om en ny konstitution skulle utredas. Högsta rådet tog ett beslut innan valet 1993 att endast de som varit medborgare i landet innan Sovjetockupationen och deras direkta avkomma skulle ha rösträtt. Detta stängde effektivt ute alla etniska minoriteter, då framförallt de rysktalande, från valet och fråntog dem därmed möjligheten att påverka författningsfrågan. Efter valet 1993 lades snabbt ett förslag fram om en författningsutredning, men istället valde dock parlamentet att anta den gamla författningen från 1922 och allteftersom behov uppstod "modernisera" denna. Den konstitution som finns idag är en blandning av den gamla författningen från 1922 och delar av den lettisk-sovjetiska konstitutionen från 1977 samt nystiftat material. Problemet med den konstitutionella utvecklingen i Lettland är att den tenderar till att ske i skymundan och inte i den politiska debatten (Ibid., 69-70).

Under 1990-talet har kompletterande konstitutionella lagar stiftats och tillägg som reglerar mänskliga fri- och rättigheter (Internet 16). Den av vikt största ändringen av konstitutionen som skett var förändringen av medborgarskapsgrundlagen 1998. Denna kom att genomföras p.g.a. att OSSE (den europeiska säkerhets och samarbetsorganisationen) och Ryssland riktade under mitten av 1990-talet skarp kritik mot den långsamma naturaliseringen av de olika statslösa minoriteterna i Lettland (Södergren, 2000, s. 294-295). OSSE hänvisade framförallt till de barn som föddes statslösa och därigenom hade dåliga framtidsutsikter, vilket indirekt stred mot FN:s barnkonvention (Sävborg Romare, 1999, s. 10). OSSE framlade sin kritik inför EU och Europarådet, vilket gjorde att Lettland uteslöts från EU kommissionen anslutningssamtal i december 1997. Det var ett stort bakslag för Lettland (Södergren, 2000, s. 295-297), eftersom landets övergripande utrikespolitiska mål hade varit ett medlemskap i EU (Internet 17). Det skickade också ett tydligt meddelande till Lettland; lös medborgarfrågan. I april 1998 lade Lettlands regering fram ett förslag till ändring av medborgarskapslagen. Förslaget för ändringen fick, med mycket liten majoritet, bifall i den folkomröstning som följde (Södergren, 2000, s. 295-297).

Det finns en vilja hos det lettiska folket att glömma den mörka sovjettiden och istället, trots den historiska avlägsenheten, minnas den första frihetstiden (Nørgaard m.fl. 1996, s. 42). Det pre-kommunistiska samhället har kommit att kopplats till dagens Lettland både på politisk, legal och individ nivå. Lettlands nuvarande konstitution bygger, som ovan nämnts, på den från första frihetstiden. Den politiska kontinuiteten på individnivå kan kopplas till den äldre generationen som minns den första frihetstiden och de minnen de hade därifrån överlevde den sovjetiska tiden. I några fall återupptog de demokratiska politiker som var verksamma under första frihetstiden sitt politiska arbete och arrangemang efter självständigheten från Sovjet. Om än för en kort tid så hjälpte de den yngre generationen att återuppta det demokratiska arbetet (Ibid., 17).

Sedan Lettland gick med i EU har en viss ratificering av lagar och organisationsfrågor skett (Internet 18). Lettland har en konstitution och styrelseskick som är byggda efter demokratisk modell med stora politiska rättigheter, för de som är medborgare, vilket gör att får fullt betyg för politiska rättigheter i FN:s Human Development Report (2002, s. 39). Landet når dock inte hela vägen fram vad gäller demokratiskt index. Detta beror till största del på den svårlösta medborgarskapsfrågan och den situation som den försatt många icke medborgare i. Trots att en ny liberaliserad medborgarskapslag är antagen kommer den socioekonomiska fragmentering som den orsakat i det lettiska samhället att leva kvar länge (Bottolfs, 2000, s. 86-89).

7.2.2 Litauen

Vid självständigheten fördes det diskussioner och debatter om huruvida den gamla konstitutionen från 1938 skulle återinföras, eller om en ny skulle stiftas. De flesta partierna i Litauen inklusive de två största, det demokratiska arbetarpartiet och Sajudis, beslöt redan på ett tidigt stadium att stödja författandet av en ny konstitution. Det p.g.a. att den gamla tillkommit under nationalistpartiets envælde och var därför tämligen odemokratisk. En annan faktor som gjorde det lättare att förbereda en ny konstitution var det faktum att det fanns inget behov att ”utestänga” den rysktalande minoriteten, eftersom de var så få att det inte skulle göra någon större inverkan på politiken (Nørgaard m.fl. 1996, s. 72). Litauerna utgjorde nämligen vid tiden för självständigheten 80% av landets befolkning och omkring 90% av de nyfödda var etniska litauer (Ibid., 171). Litauens medborgarskapslag kom därför tidigt att förankras i den internationella minoritetsrättighetslagen, dessutom var det nödvändigt att hålla fortsatt god min mot Ryssland. P.g.a. att Ryssland var och är en viktig handelspartner (Hushagen, 2000, s. 281).

En klar majoritet var alltså för införandet av en ny demokratisk konstitution, men där slutar enigheten. Den följande debatten om hur den nya konstitutionen skulle utformas lamslog hela det då provisoriska politiska systemet. Sajudis var för ett starkt presidentiellt styre, av samma typ som i USA, medan det demokratiska arbetarpartiet var för ett mer parlamentariskt förankrat styre. Till slut ledde debatten till en folkomröstning i maj 1992, trots att det presidentiella förslaget vann var det för lågt deltagande i folkomröstningen för att den skulle godkännas. Under sommaren och hösten 1992 arbetade de båda partierna med att försöka nå en kompromiss. Förslaget till en ny konstitutionen var inte färdig förrän två veckor före valet 1993 och hann inte debatteras utan infördes under den följande mandatperioden, med starkt stöd i parlamentet (Nørgaard m.fl. 1996, s. 72-73).

Litauen får högsta betyg i FN:s Human Development Report (2002, s. 38-39) vad gäller politiska rättigheter och demokratiskt index. Dessa resultat kan kopplas till de stora rättigheter som minoriteterna har och den inkluderande medborgarskapslagen.

8. Slutsatser

Inledningsvis slog vi fast att medborgarskapet är en av grundläggande och mest fundamentala grunderna för den moderna demokratin. Även Dahl konstaterar att ett allomfattande medborgarskap är en viktig del i en demokrati. Lettland och Litauen valde till en början skilda vägar vad gäller medborgarskapsstrategier. Lettland valde en exkluderande strategi baserad på jus sanguinis, medan Litauen valde en inkluderande strategi baserad på jus soil. Den lettiska staten ville få bort det ryska inflytandet och hoppades att den exkluderande medborgarskapslagen antingen skulle tvinga bort ryssarna från Lettland eller tvinga dem att assimilera sig i samhället. Efter påtryckningar från OSSE och Ryssland tvingades dock Lettland liberalisera sin medborgarskapslag 1998, vilket medförde att bl.a. statslösas barn fick lettiskt medborgarskap vid födseln. Lettlands medborgarskapsstrategi blev således en blandning mellan jus sanguinis och jus soil. Kraven är dock fortfarande höga för vanliga immigranter när det gäller att ta medborgarskap om vi jämför med Litauen. P.g.a. den tidigare valda medborgarskapsstrategin och de kvarvarande sociala problem som följt i dess kölvatten når inte Lettland upp till fullt demokratiskt index, eftersom en stor del av befolkningen utestängs från de rättigheter och sociala förmåner som medborgarskapet medför. Litauen som däremot valde den inkluderande medborgarskapsstrategin når fullt demokratiskt index, eftersom landet till stor del uppfyller Dahls kriterier. Trots att det inte förekommer någon exkluderingsstrategi mot någon särskild etnisk grupp av den litauiska staten så satsar den inte lika mycket på de polska områdena som på övriga.

Den lettiska statens förhållningssätt mot den rysktalande minoriteten har sitt ursprung i en socialisation som uppstod under sovjettiden, den har skapat en negativ bild av ryssar. Staten ser den stora ryska delen av befolkningen som ett hinder mot en fortsatt demokratisk utveckling, eftersom staten anser att det inte går att nå politisk stabilitet och inte möjligt att odla en egen politisk kultur när en så pass stor del av populationen inte är integrerad i landets befolkning. Problemet kan vara att det är svårt att integrera eller assimilera en så stor del av befolkningen, samtidigt som dessa kanske inte vill bli integrerade. Den lettiska statens strategi mot minoriteterna har varit dominering, men i och med medborgarskapslagens ändring har den lettiska staten tvingats att övergå till en mjukare assimileringstrategi. I Litauen har det inte skett en lika stor inflytning av ryssar, därför är de etniska litauerne i betryggande dominans. Den litauiska staten har därför inte uppfattat den rysktalande minoriteten som ett problem, som den lettiska staten gjort. Ryssland var och är även en viktig ekonomisk handelspart för Litauen och hade landet valt en exkluderande medborgarskapsstrategi hade mest troligast handeln med Ryssland drabbats, vilket kunde ha tillintetgjort den lilla ekonomiska utveckling som Litauen hade. Den litauiska staten är till synes en tämligen multietnisk stat. Behandlingen av de polska områdena måste dock ses som en domineringsstrategi, eftersom

dessa områden inte på långa vägar fått samma ekonomiska möjligheter som övriga områden. Anledningen till detta går bl.a. att finna i den socialisation som lever kvar sedan Polen-Litauen tiden och den litauiska kulturens förfall.

Dagens lettiska och litauiska styrelseskick har sitt ursprung i en politisk kultur som skapades under den första frihetstiden, då båda länderna var demokratiska. Både letter och litauer ser tillbaka på den första demokratiska frihetstiden som något storslaget, trots att den var instabil och avlöstes, genom statskupper, av enväldesstyre. I Lettland har denna politiska kultur lett till att en kontinuitet uppstått på en mängd nivåer mellan de två demokratiska perioderna. Bl.a. bygger stora delar av dagens lettiska konstitution på den från första frihetstiden. Dagens lettiska konstitution är uppbyggd efter demokratisk modell med stora politiska rättigheter för dem som är medborgare. I Litauen infördes det dock en ny konstitution eftersom den gamla var för färgad av enväldestiden. Den nya konstitutionen kännetecknas av väl utbyggda och stora politiska rättigheter.

I Lettland påverkas politiken av en stor konfliktdimension. Det är den som handlar om hur de olika etniciteterna skall integreras eller assimileras. Innan den nya medborgarskapslagen kom 1998 var detta en intern diskussion mellan de etniska letter som fanns i parlamentet. Men sedan den nya lagen har en mängd etniskt baserade småpartier börjat att ta sig in i parlamentet, p.g.a. att det nu finns ett ökande väljarstöd för dessa. Dessa partier som oftast karaktäriseras som enfrågepartier åker in och ut ur parlamentet beroende på hur de politiska vindarna blåser. Detta har också gjort att den lettiska politiken börjar få en alltmer pragmatisk prägel över sig. Allt eftersom fler och fler etniska minoriteter blir större, tack vare den nya medborgarskapslagen, kommer dessa partier att få ett allt större väljarstöd. Den politiska debatten kan därför komma att riktas till ett mer etnisk intresseinriktad politik, som i sin tur kanske kommer att splittra den redan fragmenterade politiken ytterligare. De etniska frågorna som nu blir alltfler har redan "infekterat" och splittrat den lettiska politiken. Detta har gjort att den lettiska politiken alltmer liknar den litauiska.

Litauens politiska bild är splittrad eftersom det finns en mängd olika konfliktdimensioner, många av dessa dessutom etniskt relaterade. De flesta etniciteterna finns representerade i politiken, men de är för splittrade för att kunna få någon större politisk genomslagskraft. De olika etniciteterna kämpar för sina egna mål och i viss mån rättigheter, vilket skapar ett fragmenterat politiskt system. Det politiska systemet präglas också av en svag vänster – höger indelning, det finns inga höger eller vänster partier men däremot höger och vänster frågor. Det här gör det svårt med samarbeten mellan de olika partierna, en följd av detta är att Litauens regeringar är kortlivade. Utan en höger – vänster

indelning finns det ingen riktig förankringsgrund för den politiska debatten, vilket gör att även Litauens politik präglas av pragmatiska utfall.

I båda länderna förekommer det en viss korruption inom politiken. Lettland som fortfarande har kvar delar av den sovjetiska grundlagen i sin nuvarande konstitution har därför också ett högre korruptionsvärde. Medan Litauen som har en helt ny konstitution inte alls har lika hög grad av korruption. Om korruptionen hade haft en stor inverkan på resultatet borde Lettland haft en mycket mer instabil politik, eftersom landet har en högre korruptionsgrad. Istället är Lettland det mer stabila av de två, trots att det förekommer mer korruption där än i Litauen. Vi kan därmed dra slutsatsen att korruptionen är för liten för att ha någon större inverkan på den politiska eller demokratiska stabiliteten i dessa två länder. Lettland har haft en betydligt bättre ekonomisk tillväxt än Litauen, eftersom Lettland har en mer utvecklad industri medan Litauen fortfarande är agrart baserat. Den politiska striden i Litauen under konstitutionsförfattandet gjorde att ekonomin inte prioriterades och kunde därför inte reformeras med kraft. Reformeringen från jordbruk till industri kommer att ta lång tid i anspråk och fram till dess kommer Litauen att ha en sämre ekonomisk utveckling och mindre utländska investeringar än Lettland. Lettland hade redan en utbyggd industri, samtidigt som den konstitutionella reformen kunde genomföras utan större instabilitet p.g.a. de olika etniska minoriteternas viljor utestängdes från politiken. Dessa två missvisande faktorer bör därför inte någon större inverkan på den politiska och demokratiska stabiliteten i länderna.

Även fast ländernas politik är splittrad och instabil verkar de fortfarande inom de demokratiska ramar som satts av ländernas konstitutioner. Trots att politiken är tämligen instabil är alltså demokratin inte hotat av instabilitet. Vi kan därför dra slutsatsen att etniciteternas rätt till medborgarskap påverkar den politiska stabiliteten genom att den påverkar hur många tydliga konfliktdimensioner som finns inom politiken. Ju fler konfliktdimensioner vi får ju instabilare blir politiken. Vilket Lettlands konstitutionella utveckling visar. Trots att politiken blir mer instabil så stärks demokratin. Om vi utgår från Dahls kriterier beror detta på att fler effektivt deltar i politiken, fler har lika rösträtt vid det slutliga avgörandet samt att vi får ett mer allomfattande medborgarskap.

9. Avslutande diskussion

Vi kan konstatera att ett lands etniska komposition har stor betydelse för landets politiska stabilitet. Våra slutsatser från den här uppsatsen visar att ett högre antal etniciteter i politiken påverkar den politiska stabiliteten negativt, medan den demokratiska stabiliteten *teoretiskt* sett blir bättre. Enligt resultatet från vår förra uppsats kan dock fler etniciteter komma att splittra demokratin än mer, eftersom det blir svårare att anpassa den institutionella utvecklingen efter alla parter tycke. Har de etniska grupperna en låg samarbetsvilja blir den demokratiska grunden mer instabil. Så är ofta fallet i f.d. sovjetstater, p.g.a. de mörka minnen från denna tid som de ryska minoriteterna ofrivilligt för med sig. Detta är den situation som råder mellan den lettiska staten och den rysktalande minoriteten. En liknande situation finns även mellan den litauiska staten och den polska minoriteten. Den lettiska och litauiska befolkningen verkar däremot inte ha något särskilt emot dessa minoriteter. Detta kan bero på att det politiska systemet inte har hunnit anpassa sig efter folkets politiska kultur.

Frågan är bara hur långt den politiska instabiliteten kan sträcka sig utan att hota det demokratiska statsskicket? Högre politisk instabilitet påverkar kraften att fatta beslut negativt och leder därigenom till större ineffektivitet. Detta är samma scenario som utspelades i Lettland när den första demokratin föll. En fråga som väckts hos oss är om dessa nya demokratier är mer känsliga för politisk splittring som orsakats av etniskt inflytande i politiken, än de äldre mer stabila västliga demokratierna som har en lång historisk kontinuitet. Att göra en jämförelse mellan t.ex. Sverige och ett av de nybildade demokratiska Östeuropiska staterna, med samma ramverk som denna uppsats, skulle kunna ge svar på denna fråga.

Källförteckning

Litteratur

- Almond, G. & Verba, S. (1989). *The Civic Culture revisited*. Newbury Park, California: Sage Publications. ISBN: 0-8039-3559-5.
- Andersson, S. (2002). *Corruption in Sweden: Exploring Danger Zones and Change*. Umeå: Umeå Universitet. ISBN: 91-7305-265-5.
- Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91.44.0.0417-6.
- Bottolfs, H. (2000). Latvia. I F. Aarebrot & T. Knutsen (Red.). *Politics and citizenship on the Eastern Baltic seaboard: the structuring of democratic politics from North-West Russia to Poland*. (pp. 77-107). Kristiansand: HøyskoleForlaget. ISBN: 82-7634-252-3.
- Bull, M. J., & Newell, J. L. (red.) (2003). *Corruption in contemporary politics*. Basingstoke: New York: Palgrave Macmillan. ISBN: 0-333-80298-5.
- Choe, Y. (2003). *Valsystem och den representativa demokratin*. (1:a uppl.). Malmö: Liber. ISBN: 91-47-07307-1.
- Dahl, R. A. (1989). *Democracy and its critics*. New Haven: Yale University Press. ISBN: 0-585-35727-7.
- Danjoux, O. (2002). *L'etat, c'est pas moi : reframing citizenship(s) in the Baltic republics*. Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-88306-61-5.
- Delanty, G. (2002). *Medborgarskap i globaliseringens tid*. Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-44-02071-6.
- Gelazis, N. (2004). *Post-Accession Strategies for Resolving the Statelessness Problem in the Baltic States*. Washington D.C.: Woodrow Wilson International Center for Scholars. Redefining the European Project. Working Paper 04.3.4.
- Gross, F. (1999). *Citizenship and ethnicity: the growth and development of a democratic multiethnic institution*. [electronic resource]. Westport, Conn: Greenwood Press. Contributions in sociology, 0084-9278. nr: 128.
- Hauge, R., & Harrop, M., & Breslin, S. (2000). *Styrelseskick och politik*. Nora: Nya Doxa AB. ISBN: 91-578-0339-0.
- Heywood, A. (2004). *Political theory: an introduction*. (3:e omarb. uppl.). Basingstoke: Palgrave. ISBN: 0-333-96180-3.
- Holmes, L. (2003). Political Corruption in Central and Eastern Europe. I M.J. Bull & J.L. Lee (Red.), *Corruption in contemporary politics* (pp. 193-206). Basingstoke: New York: Palgrave Macmillan. ISBN: 0-333-80298-5.
- Human Development Report. (2002). *Deepening democracy in a fragmented world*. New York: Oxford University Press. ISBN: 0-19-521915-5.
- Hushagen, A. (2000). The minority situation in Lithuania. I F. Aarebrot & T. Knutsen (Red.). *Politics and citizenship on the Eastern Baltic seaboard: the structuring of democratic politics from North-West Russia to Poland*. (pp. 276-289). Kristiansand: HøyskoleForlaget. ISBN: 82-7634-252-3.
- Hylland, Eriksen, T. (2002). *Ethnicity and nationalism*. (2:a uppl.). London; Sterling, Va.: Pluto Press. Anthropology, culture and society. ISBN: 0-7453-1888-6.
- Jaros, D (1973). *Socialization to politics*. London : Nelson, cop. ISBN: 0-17-711102-X.

Landemoen, P. (2000). Lithuania. I F. Aarebrot & T. Knutsen (Red.). *Politics and citizenship on the Eastern Baltic seaboard: the structuring of democratic politics from North-West Russia to Poland.* (pp. 108-135). Kristiansand: HøyskoleForlaget. ISBN: 82-7634-252-3.

Lijphart, A. (1971). Comparative Politics and the Comparative Method. *The American Political Science Review*, nummer 3, vol. 65 (s. 682-693). American Political Science Association.

North, D. C. (1993). *Institutionerna, tillväxten och välståndet.* (1:a uppl.). Stockholm: SNS (Studieförb. Näringsliv och samhälle). ISBN: 91-7150-497-4.

Nørgaard, O., & Kindsgaul, D., & Johannsen, L., & Willumsen, H. (1996). *The Baltic states after independence.* Cheltenham: Edward Elgar, cop. ISBN: 1-85898-303-7.

Popovski, V. (2000). National minorities and citizenship rights in Lithuania, 1988-93. [electronic resource]. Houndmills, Basingstoke, Hampshire [England]: Palgrave, in association with School of Slavonic and East European Studies, University College, London. Studies in Russia and East Europe.

Pye, L. (1995). Political Culture. I F. S. Lipset (Red.) *The Encyclopaedia of Democracy.* (pp. 965-969). London, N.Y.: Routhledge.

Rabuschka, A., & Shepsle, K. A. (1971). *Politics in plural societies: A theory of democratic instability.* Columbus. Merrill political series. ISBN: 0-675-09114-4.

Roth, K. (1996). *Democracy, education and citizenship : towards a theory on the education of deliberative democratic citizens.* Stockholm: Institute of Education Press. ISBN: 91-7656-484-3.

Senn, A. E. (1996). Lithuania and the Lithuanians. I F. Smith, G (Red.). *The nationalities question in the post-Soviet states.* (pp. 170-183). (2:a uppl.). London: Longman. ISBN: 0-582-21808-X.

Smith, G. (1996). *The nationalities question in the post-Soviet states.* (2:a uppl.). London: Longman. ISBN: 0-582-21808-X.

Spång, M. (2005). *Det moderna demokratiidealet: folksuveränitet och rättigheter.* Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-44-04144-6.

Sävborg, Romare, E. (1999). *Ryssarna i Baltikum.* Stockholm: Utrikespolitiska institutet. Världspolitikens dagsfrågor nr: 7. ISBN: 91-7183-345-5.

Södergren, H. (2000). The Latvian Nationalising State and the Question of Citizenship. I F. Aarebrot & T. Knutsen (Red.). *Politics and citizenship on the Eastern Baltic seaboard: the structuring of democratic politics from North-West Russia to Poland.* (pp. 290-304). Kristiansand: HøyskoleForlaget. ISBN: 82-7634-252-3.

Tallberg, J. (2004). *EU:s politiska system.* (2:a uppl.). Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-44-03624-8.

Internet

Internet 1: Nationalencyklopedin [www], sökord: *Korruption.* 2008-05-03
http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=230357

Internet 2: Nationalencyklopedin [www], sökord: *Institution.* 2008-05-03
http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=212177

Internet 3: Nationalencyklopedin [www], sökord: *Medborgarskap.* 2008-05-04
http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=253435

Internet 4: Nationalencyklopedin [www], sökord: *Beroende variabel.* 2008-05-06
http://80-www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=127656

- Internet 5: Nationalencyklopedin [www], sökord: *Naturalisering*. 2008-05-01
http://80-www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=127656
- Internet 6: Idea [www], Voter Turnout; Latvia. 2008-05-08
http://www.idea.int/vt/country_view.cfm?CountryCode=LV
http://www.lrkt.lt/Information2_e.html#ek
- Internet 7: Nationalencyklopedin [www], sökord: *Lettland; under Ryssland*. 2008-05-09
http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=240293
- Internet 8: Nationalencyklopedin [www], sökord: *Lettland; Lettland under andra världskriget*. 2008-05-09
http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=240293
- Internet 9: Nationalencyklopedin [www], sökord: *Lettland; Sovjetväldet och dess undergång*. 2008-05-09
http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=240293
- Internet 10: Nationalencyklopedin [www], sökord: *Lettland; näringsliv*. 2008-05-09
http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=240293
- Internet 11: Nationalencyklopedin [www], sökord: *Litauen; konsolideringen*. 2008-05-10
http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=242940
- Internet 12: Nationalencyklopedin [www], sökord: *Litauen; från andra världskriget*. 2008-05-09
http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=242940
- Internet 13: Nationalencyklopedin [www], sökord: *Litauen; näringsliv*. 2008-05-10
http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=242940
- Internet 14: http://www.swedenabroad.com/Page_19765.aspx 2008-05-08
- Internet 15: Government of the republic of Lithuania [www], 2008-05-08.
http://www.lrvk.lt/main_en.php?cat=35
- Internet 16: Nationalencyklopedin [www], sökord: *Lettland; statsskick och politik*. 2008-05-09
http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=240293
- Internet 17: Nationalencyklopedin [www], sökord: *Lettland; sovjetväldet och dess undergång*. 2008-05-10
http://www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=242940
- Internet 18: Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter [www.manskligarattigheter.gov.se], 2008-05-19
http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/document/?instance=1&action_show_document.441.=1